

Socialtjänstfrågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 75 motionsyrkanden i olika socialtjänstfrågor från den allmänna motionstiden 2001.

Ett enigt utskott föreslår med anledning av motioner rörande stöd för anhöriga och närstående ett tillkännagivande till regeringen. Utskottet anser att det vore önskvärt att i socialtjänstlagen införa en särskilt reglerad skyldighet för socialnämnden att stödja dem som vårdar närstående. Regeringen bör snarast göra en analys av de ekonomiska konsekvenserna av en sådan lagändring samt redovisa för riksdagen olika alternativa lagregleringar i avsikt att ytterligare stödja anhöriga.

Utskottet avstyrker övriga motionsyrkanden, främst med hänvisning till utskottets tidigare ställningstaganden och mot bakgrund av pågående arbete på området.

I betänkandet finns 24 reservationer och fyra särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Utskottets överväganden	7
Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten.....	7
Utskottets ställningstagande	9
Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen	10
Utskottets ställningstagande	13
Vistelsebegreppet	14
Utskottets ställningstagande	15
Våld mot kvinnor.....	16
Utskottets ställningstagande	18
Vård av missbrukare.....	19
Utskottets ställningstagande	27
Vård av ungdomar	29
Utskottets ställningstagande	30
Stöd för anhöriga och närstående	30
Utskottets ställningstagande	32
Utsatta grupper	32
Utskottets ställningstagande	35
Familjehem.....	36
Utskottets ställningstagande	37
Kompetens och kvalitet	37
Utskottets ställningstagande	40
Reservationer.....	41
Särskilda yttranden	56
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	58

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So350 yrkande 1 och 2001/02:So358 yrkande 5.

Reservation 1 (m)

2. Privatisering av socialtjänsten

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So358 yrkande 4 och 2001/02:So456.

Reservation 2 (m)

Reservation 3 (v)

3. Riksnormen

Riksdagen avslår motion 2001/02:So350 yrkandena 2 och 3.

Reservation 4 (m)

4. Höjning av riksnormen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So301 och 2001/02:So459.

Reservation 5 (v, mp)

5. Barns tillgångar och inkomster

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So340, 2001/02:So603 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:K284 yrkande 6.

Reservation 6 (v, kd, c, fp)

Reservation 7 (mp)

6. Bistånd till konstnärer

Riksdagen avslår motion 2001/02:Kr227 yrkande 11.

7. Ideella skadestånd

Riksdagen avslår motion 2001/02:So384.

Reservation 8 (v)

8. Villkor för försörjningsstöd

Riksdagen avslår motion 2001/02:Ub552 yrkande 3.

Reservation 9 (c)

9. Stockholm-Arlanda flygplats

Riksdagen avslår motion 2001/02:So235.

10. Vistelsebegreppet enligt socialtjänstlagen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So259, 2001/02:So289, 2001/02:So367, 2001/02:So378, 2001/02:So405 och 2001/02:So585.

Reservation 10 (kd)

Reservation 11 (c)

11. Våld mot kvinnor

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So445, 2001/02:Ju324 yrkande 5 och 2001/02:Ju396 yrkandena 3, 4 och 10.

12. Vård av missbrukare

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So275 yrkande 3, 2001/02:So298, 2001/02:So319 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So371 yrkande 3, 2001/02:So396 yrkande 6, 2001/02:So401 yrkandena 1 och 3–5, 2001/02:So425 yrkande 1, 2001/02:So497 yrkande 9, 2001/02:So501 yrkande 16, 2001/02:So622 yrkande 4 och 2001/02:Ju326 yrkande 4.

Reservation 12 (m)

Reservation 13 (v)

Reservation 14 (kd, c)

Reservation 15 (fp)

13. En könsneutral lag om vård av missbrukare i vissa fall

Riksdagen avslår motion 2001/02:So425 yrkande 3.

Reservation 16 (mp)

14. Öppna alkoholorådgivningar

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So396 yrkande 5 och 2001/02:So401 yrkande 2.

Reservation 17 (v)

15. Samverkan i missbrukarvården

Riksdagen avslår motion 2001/02:So487.

Reservation 18 (kd)

16. Kroppsvisitering vid LVM-hem

Riksdagen avslår motion 2001/02:So614 yrkande 1.

Reservation 19 (m, kd, c, fp)

17. Förutsättningar för vård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall

Riksdagen avslår motion 2001/02:So425 yrkande 4.

Reservation 20 (mp)

18. Anhöriga till missbrukare

Riksdagen avslår motion 2001/02:So473.

19. Vård av ungdomar

Riksdagen avslår motion 2001/02:So374 yrkandena 2–4.

20. Stöd för anhöriga och närstående

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om stöd för anhöriga och närstående. Riksdagen bifaller därmed delvis motionerna 2001/02:So240 yrkande 17, 2001/02:So243 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So387 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:So609 yrkande 9.

21. Utsatta grupper

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So322, 2001/02:So328 yrkande 3, 2001/02:So346 och 2001/02:So348.

Reservation 21 (v, kd)

22. Familjehem

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So262 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So317 och 2001/02:So413.

Reservation 22 (kd)

23. Kompetens och kvalitet

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So424 yrkandena 1–7 och 2001/02:So510.

Reservation 23 (mp)

24. HBT-kompetens

Riksdagen avslår motion 2001/02:L371 yrkande 28.

Reservation 24 (v, mp)

Stockholm den 21 februari 2002

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Conny Öhman (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars U Granberg (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Catherine Persson (s), Lars Elinderson (m) och Lotta N Hedström (mp).

Utskottets överväganden

Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om annan inriktning för socialpolitiken m.m. Utskottet vidhåller bl.a. den inställning som intogs i samband med att den nya socialtjänstlagen behandlades våren 2001. Riksdagen bör också avslå motioner om tydligare lagstiftning när det gäller privatisering av socialtjänsten. Utskottet utgår från att regeringen följer utvecklingen på området.

Jämför reservationerna 1 (m), 2 (m) och 3 (v).

Motioner

I *motion So358 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om att socialpolitiken skall vara ett instrument för att bryta utanförskap och bidragsberoende (*yrkande 5*). Enligt motionärernas uppfattning måste den stora utmaningen för socialtjänsten inför framtiden vara att fokusera verksamheten på dem som är mest utsatta samtidigt som människor utan allvarlig social problematik ges förutsättningar att stå på egna ben. Motionärerna anser det ytterst olyckligt att en så stor andel av befolkningen är klienter vid socialkontoren. Det påverkar deras självuppfattning negativt, föder en känsla av hjälplöshet och skapar i förlängningen bidragsberoende och utanförskap. Enligt motionärerna behövs det en politik som genererar arbetstillfällen genom att göra det lönsamt att driva företag, anställa, arbeta och utbilda sig. Flyktingar och andra som invandrat till Sverige måste ges möjlighet att ta ansvar för sin egen livssituation. En naturlig princip borde vara att den som betalar skatt inte samtidigt skall behöva bidrag och att den som får bidrag inte skall behöva betala skatt. Vidare måste det alltid löna sig mer att arbeta än att uppbära ersättning och bidrag, anføres det.

I *motion So350 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* begärs tillkännagivanden om att en grundlig omprövning av socialbidragens syfte, roll och utformning bör komma till stånd (*yrkande 1*).

Två motioner rör privatiseringen av socialtjänsten.

I *motion So358 (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anføres om nya driftsformer i socialtjänsten (*yrkande 4*). Motionärerna efterlyser ett arbetssätt där mindre tid tillbringas på socialkontoren och mera tid i arbetet med de mest utsatta ute på fältet. Möjligheten att anlita tjänster utanför socialkontorens väggar för exempelvis adoptionsutredningar, skuldrådgivning och barnpsykiatriska utredningar är enligt motionärerna ett nödvändigt kompetenstillskott liksom viktig avlastning för att socialtjänsten skall få bättre möjligheter att fullfölja sina uppgifter. Motionärerna anser att en lagändring bör

övervägas som tydligt avgränsar vad som är verklig myndighetsutövning och som ger möjlighet för mångfald inom övriga delar av verksamheterna.

I *motion So456 av Rolf Olsson m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att se över lagstiftningen vad gäller socialtjänstens utredningar så att den enskildes integritet och rättssäkerhet tryggas. Motionärerna anser att rågången mellan lagligt och olagligt när det gäller att lägga ut utredningsuppdrag på entreprenad måste förtydligas och att en nationell norm för kommunernas sociala utredningsarbete bör presenteras.

Bakgrund och tidigare behandling

Den 1 januari 2002 trädde en ny socialtjänstlag i kraft (SFS 2001:453). I det av riksdagen godkända *betänkandet 2000/01:SoU18* (rskr. 2000/01:259) behandlade utskottet regeringens proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m. Under rubriken Allmänna utgångspunkter behandlades bl.a. motioner med liknande innehåll som nu ifrågavarande motioner So358 (m) yrkande 5 och So350 (m) yrkande 1. Utskottet avstyrkte yrkandena med följande motivering (s. 19 f. res. m):

Utskottet delar regeringens uppfattning att socialtjänsten utgör en central del av välfärdspolitiken och ett viktigt komplement till de generella ekonomiska stödsystemen. I likhet med regeringen anser utskottet vidare att de övergripande målsättningarna och grundläggande värderingarna för verksamheten inom socialtjänsten skall stå fast. Till 1 kap. 1 § i förslaget till ny socialtjänstlag överförs oförändrad den nu gällande portalparagrafen med innebörd att socialtjänsten på demokratins och solidaritetens grund skall främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation skall socialtjänsten inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall vidare bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Utskottet vidhåller att det inte finns någon anledning att frånga de principer som enligt förarbetena till den nuvarande socialtjänstlagen skall vara vägledande för det individinriktade arbetet inom socialtjänsten, nämligen principerna om helhetssyn, frivillighet och självbestämmande, kontinuitet, normalisering, flexibilitet, närhet och valfrihet. Socialtjänsten skall arbeta förebyggande och ta till vara den enskildes egna resurser samt beakta den enskildes delaktighet och egna ansvar. Principerna ger också uttryck för den människosyn som alltså skall prägla reformarbetet inom socialtjänsten.

Utskottet anser i likhet med regeringen att det är ett kompromisslöst mål att välfärden skall omfatta samtliga medborgare. Socialtjänstens insatser ger de människor som av olika anledningar utsätts för ekonomiska eller sociala påfrestningar möjlighet att leva ett värdigt och självständigt liv. Utskottet delar regeringens uppfattning att det är angeläget att nu stärka detta skydds nät.

Utskottet vidhåller dock att socialbidraget skall vara ett yttersta skydds nät för tillfälliga ekonomiska behov och inte fungera som en långsiktig försörjningskälla. Familjeutredningen har analyserat de samlade effekterna av skatter, bidrag och avgifter för barnfamiljerna samt därvid bl.a. belyst marginaleffekterna. Riksdagen bör inte föregripa kommande förslag på området.

I samma betänkande behandlades vidare motioner om privatisering av socialtjänsten. Utskottet redogjorde för ett beslut av JO angående användningen av privata rättssubjekt som utredare inom socialtjänsten samt anförde bl.a. följande (s. 69; res. m):

Enligt regeringsformen kan en förvaltningsuppgift överlämnas till ett privat rättssubjekt. Om uppgiften innefattar myndighetsutövning måste det emellertid ske med stöd av lag. Socialtjänstlagen ger inte kommunerna utrymme att anlita privata rättssubjekt för myndighetsutövning. Beredningen av och beslutet i ett ärende hos socialnämnden får i princip anses utgöra oskiljaktiga delar av en och samma förvaltningsuppgift. Om ett ärende innefattar myndighetsutövning kan nämnden således inte lagligen överlämna exempelvis uppgiften att utföra en utredning enligt 50 § i den nuvarande socialtjänstlagen till ett privat rättssubjekt. Utredningar som skall utgöra underlag för sådana yttranden som socialnämnden enligt lag eller annan författning är skyldig att lämna till annan myndighet kan inte heller lämnas till ett privat rättssubjekt eftersom skyldigheten att yttra sig åvilar socialnämnden själv. Motsvarande gäller vårdnadsutredningar enligt 6 kap. föräldrabalken. Utskottet, som således ställer sig bakom den bedömning som JO nyligen gjort, avstyrker med det sagda motion – – –.

I 2001 års ekonomiska vårproposition (prop. 2000/01:100) föreslog regeringen ett rättvisemål, att halvera antalet socialbidragstagare mellan åren 1999 och 2004. Riksdagen ställde sig i juni 2001 bakom detta mål (bet. 2000/01:FiU20, rskr. 2000/01:288). Regeringen kommer årligen att redovisa en avstämning av målet. En första avstämning finns redovisad i *budgetpropositionen för 2002* (prop. 2001/02:1, bil. 3 till finansplanen). Regeringen anför bl.a. att utgångspunkten i arbetet med att bryta socialbidragsberoendet är att skapa trygghet och rättvisa samtidigt som fattigdomsfällor och marginaleffekter skall göras så små som möjligt. Det yttersta målet är att minska behoven av socialbidrag genom att alla individer i arbetsför ålder ges möjligheter till en egen försörjning.

Familjeutredningen har haft i uppdrag att pröva om det ekonomiska familjestödet kan göras mer generellt, dvs. med minskade marginaleffekter men med bevarad eller ökad fördelningspolitisk träffsäkerhet. Utredningens slutbetänkande *Ur fattigdomsfällan* (SOU 2001:24) bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

När det gäller målen och de grundläggande principerna för socialtjänsten vidhåller utskottet sin inställning såsom den redovisats i betänkande 2000/01:SoU18. I motion So358 (m) yrkande 5 anfördes att socialpolitiken skall vara ett instrument för att bryta utanförskap och bidragsberoende. Utskottet vill med anledning härav åter framhålla sin uppfattning att socialbidraget skall vara ett yttersta skyddsnät för tillfälliga ekonomiska behov och inte fungera som en långsiktig försörjningskälla. Utskottet konstaterar att regeringen har ställt upp som mål att halvera antalet socialbidragstagare mellan åren 1999 och 2004, vilket mål riksdagen ställt sig bakom. Utgångspunkten i detta arbete är att skapa trygghet och rättvisa samtidigt som fattigdomsfällor och

marginaleffekter görs så små som möjligt. Ytterst handlar det om att alla i arbetsför ålder skall ges möjligheter till en egen försörjning. Utskottet anser vidare att vissa av förslagen som Familjeutredningen har lämnat bör kunna bidra till ett minskat socialbidragsberoende. Riksdagen bör inte föregripa kommande förslag på området. Utskottet avstyrker med det anförda motionerna So350 (m) yrkande 1 och So358 (m) yrkande 5.

I motionerna So358 (m) yrkande 4 och So456 (v) begärs tydligare lagstiftning när det gäller socialtjänstens möjligheter att lägga ut uppdrag på entreprenad. Utskottet kan konstatera att JO har beslutat i ett ärende angående användningen av privata rättssubjekt som utredare inom socialtjänsten samt att förvaltningsdomstolarna har att handlägga mål rörande lagligheten i kommunala beslut att lägga ut socialtjänsten på entreprenad. Utskottet utgår från att regeringen följer utvecklingen och återkommer till riksdagen med förslag till lagstiftning om det blir nödvändigt. Motionerna avstyrks.

Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om riksnormen, om vilka inkomster och tillgångar som bör ingå i beräkningsunderlaget för ekonomiskt bistånd samt om kraven för bistånd enligt socialtjänstlagen. Utskottet vidhåller sin tidigare redovisade inställning i dessa frågor. Jämför reservationerna 4 (m), 5 (v, mp), 6 (v, kd, c, fp), 7 (mp), 8 (v) och 9 (c).

Motioner

I *motion So350 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* begärs ett tillkännagivande om att kommunerna själva skall få fastställa socialbidragsnormen (*yrkande 2*) samt yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i socialtjänstlagen beträffande överklagande av beslut om bistånd hos allmän förvaltningsdomstol (*yrkande 3*). Enligt motionären skall kommunerna själva få möjlighet att fastställa de lokala nivåerna för skäliga levnadskostnader. Eventuella överklaganden skall därefter bedömas med utgångspunkt från de kommunalt fastställda normerna.

I *motion So459 av Tasso Stafilidis och Charlotta L Bjälkebring (v)* begärs ett tillkännagivande om att socialbidragsnormen bör höjas. Motionärerna anför att socialbidragen i mycket få kommuner ligger över den miniminivå som socialbidragsnormen utgör.

Sex motioner berör frågan om vilka inkomster som skall ingå i beräkningsunderlaget för ekonomiskt bistånd.

I *motion So340 av Birgitta Carlsson m.fl. (c, s, v, kd, fp, mp)* yrkas att riksdagen begär att regeringen gör en översyn så att nya riktlinjer kan tas fram av Socialstyrelsen vad gäller feriearbetande tonåringars inkomster vid bedöm-

ning av familjers rätt till socialbidrag. Motionärerna ifrågasätter nuvarande ordning, där kommunerna har olika regler för beräkningen av socialbidrag.

I *motion K284 av Agne Hansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om att regeringen bör ta initiativ till att förändra lagen om ekonomiskt bistånd så att barns inkomster inte ingår i beräkningsunderlaget för det ekonomiska biståndet (*yrkande 6*). Motionärerna anser att det ger fel signaler att barns inkomster från exempelvis sommararbete räknas in i familjens samlade inkomster vid beräkning av socialbidrag.

I *motion So603 av Kerstin-Maria Stalin (mp)* begärs tillkännagivanden om att kommunerna bör se över hanteringen av socialbidrag i förhållande till andra inkomster utifrån ett barnperspektiv (*yrkande 1*) samt om behovet av en översyn av hur kommunerna hanterar frågan om familjers socialbidrag och inkomster från ungdomars sommararbete, barnbidrag, barnpension och förmögenhet ställd under förmyndare (*yrkande 2*). Motionären är kritisk mot att vissa kommuner låter dessa inkomster och tillgångar ingå i beräkningsunderlaget för ekonomiskt bistånd.

I *motion So301 av Yilmaz Kerimo (s)* begärs ett tillkännagivande om åtgärder som syftar till att barnfamiljer med behov av försörjningsstöd också får del av förbättrade barnbidrag.

I *motion Kr227 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om konstnärerna och socialbidragen (*yrkande 11*). Enligt motionärerna finns inga generella regler för hur stipendier som skall finansiera kostnader för material, ateljé, resor m.m. skall bedömas vid beräkningen av socialbidrag. Praxisen varierar mellan kommunerna. Motionärerna anser att kraven på konstnärer bör vara samma som för alla andra samt att samma regler bör gälla i hela landet.

I *motion So384 av Lennart Axelsson m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om ideella skadestånds påverkan på socialbidrag. Motionärerna utgår från att regeringen vidtar de åtgärder som behövs för att tydliggöra det ideella skadeståndets ställning i förhållande till olika samhällsstöd/ingripanden och återkommer med nödvändiga förslag till regeländringar.

En motion handlar om kraven för bistånd i 4 kap. 4–6 §§ socialtjänstlagen.

I *motion Ub552 av Sofia Jonsson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om en ändring av socialtjänstlagen så att studenter inte skall innefattas i möjligheten att begära motprestationer av socialbidragstagare (*yrkande 3*). Enligt motionärerna torde behovet av aktiveringsåtgärder för studenter vara begränsat eftersom de i många fall har sina studier att återvända till.

Bakgrund och tidigare behandling

Genom den nya socialtjänstlagen har bestämmelserna om bistånd i allt väsentligt återgått till vad som gällde före den 1 januari 1998. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt

(4 kap. 1 § socialtjänstlagen). Begränsningarna rörande begreppet ”livsföring i övrigt”, dvs. att det endast avser hjälp i hemmet och särskilt boende för service och omvårdnad för äldre eller bostad med särskild service för funktionshindrade (annat bistånd) har tagits bort. Beslut om i princip alla former av bistånd kan nu överklagas genom förvaltningsbesvär (16 kap. 3 § socialtjänstlagen).

Försörjningsstödet består liksom tidigare av två delar. Den ena delen utgörs av den av regeringen fastställda schablonberäknade s.k. riksnormen (4 kap. 3 § första stycket 1) som skall täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift. Därutöver skall socialnämnden lämna försörjningsstöd för skäliga kostnader för boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa (4 kap. 3 § första stycket 2). Socialnämnden kan frångå riksnormen och beräkna kostnaderna till en högre eller lägre nivå om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl för detta (4 kap. 3 § andra stycket).

I 4 kap. 4–6 §§ socialtjänstlagen finns bestämmelser om att socialnämnden i vissa fall får begära att den som uppbär försörjningsstöd under viss tid skall delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet. Detta gäller exempelvis om den enskilde följer en utbildning med tillgång till finansiering i särskild ordning men under tid för studieuppehåll behöver försörjningsstöd (4 § första stycket 3).

I det tidigare nämnda *betänkandet 2000/01:SoU18* behandlades motioner med krav på att riksnormen skall avskaffas och att kommunerna skall fastställa socialbidragsnormerna. Utskottet avstyrkte motionerna med följande motivering (s. 31; res. m+kd+c):

Utskottet vidhåller att det är angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna samt att staten bör ha ansvaret för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven. Utskottet ställer sig därför bakom förslaget att i den nya lagen behålla bestämmelserna om riksnormen.

För de kostnader som ingår i riksnormen lämnas bistånd enligt en norm som regeringen bestämmer. Socialnämnden kan dock, om särskilda skäl föreligger i ett enskilt fall, frångå riksnormen och lämna såväl högre som lägre försörjningsstöd. När det gäller de poster i försörjningsstödet som inte ingår i riksnormen, liksom bistånd för livsföringen i övrigt, bestämmer kommunerna såväl nivå som innehåll på det bistånd som skall lämnas. Biståndet skall tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Utgångspunkten vid bedömningen bör vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig. Lokala förhållanden och kommunala resurser kan därvid beaktas.

I det nämnda *betänkandet* behandlade utskottet även motioner om att ändra bestämmelserna om krav för bistånd. Utskottet anförde att det inte hade ändrat sin inställning i frågan om huruvida och i vilka fall försörjningsstöd skall kunna villkoras och avstyrkte motionerna (s. 32; res. m).

Utskottet behandlade vidare ett motionsyrkande som tog upp problemet med att ideellt skadestånd räknas som inkomst vid biståndsberäkningen.

Utskottet påpekade att regeringen i propositionen med förslag till ny socialtjänstlag anför att det vid biståndsbedömningen rimligtvis bör beaktas att den enskilde har fått ett ideellt skadestånd på grund av att han eller hon har blivit utsatt för ett brott och t.ex. har behov av långvariga och kostsamma behandlingar till följd härav. Utskottet ansåg inte att det fanns skäl att tillsätta en utredning för att se över frågan och avstyrkte därför motionen (s. 32; res. kd+c).

Motionsyrkanden om att barnbidrag m.m. inte bör räknas som en del av familjens gemensamma inkomst vid beräkningen av socialbidrag avstyrkte utskottet med hänvisning till att regeringen hade för avsikt att höja barndelen i riksnormen (s. 32).

I det av riksdagen godkända *betänkandet 1998/99:SoU9* behandlade utskottet en motion om att sommararbetande ungdomars lön räknas av mot familjens socialbidrag. Utskottet delade uppfattningen i motionen att det är olyckligt om kommunerna tolkar Socialstyrelsens rekommendationer så snävt att ungdomar avstår från att t.ex. sommarjobba men ansåg att riksdagen inte borde ta något initiativ i frågan (s. 20; res. mp+fp).

Riksnormen för socialbidrag har höjts fr.o.m. den 1 januari 2002. Riksnormen för barn och ungdom 0–18 år har höjts med mellan 120 och 190 kr, beroende på ålder, och normen för vuxna med nästan 5 %.

I *Socialstyrelsens allmänna råd om försörjningsstöd* (SOSFS 1998:11) anføres att hänsyn bör kunna tas till en underårig familjemedlems arbetsinkomster upp till den nivå som motsvarar dennes del i familjens kostnader, inklusive kostnader för hyra, vid bedömningen av en förälders biståndsbehov. Den unge bör dock alltid få disponera en viss del av sin inkomst för egen räkning utan att det minskar den övriga familjens försörjningsstöd. Detta gäller särskilt inkomster från den underåriges feriearbete. Hur stor denna del bör vara får enligt Socialstyrelsens mening bestämmas från fall till fall och utifrån de behov den underåriga kan ha. Enligt Socialstyrelsen bör underårigas tillgångar som föräldrarna inte har möjlighet att förfoga över inte påverka en förälders rätt till försörjningsstöd. Detta gäller t.ex. bankmedel som står under överförmyndarens kontroll, om överförmyndaren inte ger sitt samtycke till uttag.

Socialstyrelsen rekommenderar vidare att exempelvis stipendier som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa, i normalfallet inte bör medföra en reduktion av försörjningsstödet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte ändrat inställning när det gäller riksnormen utan vidhåller att det är angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna samt att staten bör ha ansvaret för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven. Utskottet vill dock åter påpeka att det är kommunerna som bestämmer nivån på biståndet till den enskildes livsföring med undantag endast för de

poster som ingår i riksnormen. Socialnämnden kan för övrigt också frånga riksnormen om särskilda skäl föreligger i ett enskilt fall. Motion So350 (m) yrkandena 2 och 3 avstyrks därmed.

Utskottet kan konstatera att regeringen nyligen höjt riksnormen, bl.a. för barn och ungdomar med mellan 120 och 190 kr i månaden. Motionerna So301 (s) och So459 (v) får därmed anses tillgodosedda.

I motionerna So340 (c, s, v, kd, fp, mp), So603 (mp) yrkandena 1 och 2 samt K284 (c) yrkande 6 riktas kritik mot att barns tillgångar och inkomster ingår i beräkningsunderlaget för ekonomiskt bistånd. Utskottet konstaterar för det första att barn aldrig är underhållsskyldiga gentemot sina föräldrar. Däremot kan förekomsten av tillgångar hos ett barn beaktas när det gäller barnets del av det försörjningsstöd som betalas ut. Tillgångar som i realiteten inte kan disponeras bör inte tas med vid bedömningen. När det gäller ungdomars inkomster från feriearbete vidhåller utskottet att det är olyckligt om kommunerna tolkar Socialstyrelsens rekommendationer så snävt att ungdomar avstår från att t.ex. sommarjobba. Riksdagen bör dock inte ta något initiativ. Motionerna avstyrks därmed.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd om försörjningsstöd bör stipendier som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa, i normalfallet inte medföra en reduktion av försörjningsstödet. Utskottet anser inte att något sådant initiativ som begärs i motion Kr227 (m) yrkande 11 är nödvändigt. Motionen avstyrks.

När det gäller ideella skadestånds påverkan på socialbidrag har regeringen uttalat att det vid biståndsbedömningen rimligtvis bör beaktas att den enskilde har fått ett sådant skadestånd efter att ha blivit utsatt för ett brott och till följd härav t.ex. har behov av långvariga och kostsamma behandlingar. Utskottet utgår från att regeringen följer frågan även utan något initiativ från riksdagen. Motion So384 (s) avstyrks.

Utskottet vidhåller sin inställning i frågan om huruvida och i vilka fall försörjningsstöd skall kunna villkoras och avstyrker därmed motion Ub552 (c) yrkande 3.

Vistelsebegreppet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att frånga huvudprincipen om vistelsekommunens ansvar enligt socialtjänstlagen, bl.a. avseende hemtjänst till sommargäster m.fl.

Jämför reservationerna 10 (kd) och 11 (c).

Motioner

I *motion So235 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* begärs ett tillkännagivande om att staten bör ta ett finansiellt ansvar genom avtal med Sigtuna kommun för personer som kommer till Stockholm-Arlanda flygplats och som blir föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen, LVU eller LVM.

Sex motioner handlar om vistelsekommunens ansvar för hemtjänst vid boende utanför hemkommunen.

I *motion So289 av Ingvar Svensson (kd)* yrkas att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till riksdagen för att mildra kostnadseffekterna av socialtjänstlagens vistelsebegrepp vad gäller hemtjänst för de kommuner som har hög andel fritidsboende med hemvist i annan kommun.

I *motion So367 av Rosita Runegrund (kd)* begärs ett tillkännagivande om vård i vistelsekommun.

I *motion So259 av Åsa Torstensson och Gunnel Wallin (c)* begärs ett tillkännagivande om översyn av socialtjänstlagen.

I *motion So405 av Lena Ek och Margareta Andersson (c)* begärs ett tillkännagivande om betalningsansvar för vistelsekommun enligt socialtjänstlagen.

I *motion So378 av Lennart Nilsson och Märta Johansson (s)* yrkas att riksdagen beslutar om ändring i socialtjänstlagen.

I *motion So585 av Christer Skoog m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om behovet av införande av interkommunal ersättning vad avser hemtjänst vid boende i fritidshus.

Bakgrund och tidigare behandling

Senast i *betänkande 2000/01:SoU18* vidhöll utskottet sin tidigare redovisade inställning att det inte bör göras något undantag från principen om vistelsekommunens ansvar och avstyrkte motioner om ansvaret för sommargästers hemtjänst (s. 86; res. kd).

Utskottet behandlade också ett likalydande yrkande som det som framställs i motion So235. Utskottet påpekade att Sigtuna kommun har lämnat en skrivelse till Socialdepartementet med de synpunkter som framförs i motionen och att något beslut i ärendet ännu inte hade fattats. Utskottet vidhöll att riksdagen inte bör ta något initiativ i frågan och avstyrkte motionen (s. 86).

Från *Socialdepartementet* har inhämtats att ärendet med anledning av ovan nämnda skrivelse från Sigtuna kommun har avskrivits med hänvisning till att det inte fanns något skäl att göra undantag från huvudregeln om vistelsekommunens ansvar. En ny skrivelse från kommunen är nu under beredning vid departementet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att regeringen ånyo har att ta ställning till frågan om Sigtuna kommuns ansvar enligt bl.a. socialtjänstlagen för personer som an-

kommer till Stockholm-Arlanda flygplats. Något sådant tillkännagivande som begärs i motion So235 (m) kan därmed inte anses nödvändigt. Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet vidhåller sin uppfattning att det inte bör göras något undantag från huvudregeln om att det är vistelsekommunen som bär ansvaret för t.ex. hemtjänst till sommargäster. Motionerna So259 (c), So289 (kd), So367 (kd), So378 (s), So405 (c) och So585 (s) avstyrks därmed.

Våld mot kvinnor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, mot bakgrund av det omfattande arbete som pågår på området, avslå motioner om stöd till våldsutsatta kvinnor.

Motioner

I motion Ju396 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om att misshandlade kvinnor skall ha rätt till en stödperson (*yrkande 3*). Stödpersonen skall vara särskilt insatt i problemen runt kvinnovåldet samt kunna hjälpa kvinnan i kontakterna med myndigheter och förmedla hjälp. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om att invandrarkvinnornas situation särskilt skall beaktas (*yrkande 4*). Eftersom dessa särskilt utsatta kvinnor ofta lever i ett socialt utanförskap är mörkertalet mycket stort. Slutligen begärs ett tillkännagivande om att män som misshandlar kvinnor i stor omfattning är i behov av vård och behandling (*yrkande 10*).

I motion Ju324 av Margareta Viklund och Ulla-Britt Hagström (kd) begärs ett tillkännagivande om att samhällets resurser samordnas för att hjälpa och stödja utsatta kvinnor (*yrkande 5*).

I motion So445 av Carina Ohlsson och Urban Ahlin (s) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör följa upp riksdagens "kvinnofredsbeslut" från 1998 och vidta de åtgärder som behövs för att beslutet skall genomföras.

Bakgrund och tidigare behandling

Utskottet behandlade senast frågor om våld mot kvinnor i de av riksdagen godkända *betänkandena 2000/01:SoU18 och 2001/02:SoU1*, till vilka hänvisas. I det förstnämnda betänkandet avstyrktes bl.a. en motion om stödpersoner till misshandlade kvinnor och om vård till män som misshandlar kvinnor (s. 72; res. m). I det sistnämnda betänkandet avstyrktes motioner om bl.a. kvinnojourernas verksamhet (s. 108 f.; res. v resp. kd). Motionerna ansågs i huvudsak tillgodosedda mot bakgrund av de omfattande insatser som pågår på området.

Den 1 juli 2001 trädde en ändring i dåvarande 8 a § (nuvarande 5 kap. 11 §) *socialtjänstlagen* i kraft. Av paragrafen framgår att socialtjänsten har ett ansvar för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

I samband med lagändringen gav regeringen *Socialstyrelsen* i uppdrag att bedriva ett utvecklingsarbete till stöd för socialtjänsten i dess arbete med brottsofferfrågor. Uppdraget skall slutredovisas i samband med årsredovisningen 2004, dvs. i mars 2005.

På regeringens uppdrag med anledning av kvinnofridsreformen (prop. 1997/98:55) leder *Socialstyrelsen* även ett utvecklingsarbete i frågor om våld mot kvinnor. Inom ramen för uppdraget har Socialstyrelsen utarbetat utbildningsmaterial för socialtjänsten respektive hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen kommer att slutredovisa sitt uppdrag i samband med årsredovisningen 2001, dvs. i mars 2002.

I syfte att få till stånd en fastare samverkan på myndighetsnivå i frågor som rör kvinnovåld har Socialstyrelsen tagit initiativ till *Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid*. Initiativet avser att skapa bättre möjligheter att följa, integrera, styra och leda de samlade myndighetsinsatserna som vidtas utifrån givna regeringsuppdrag och propositionen *Kvinnofrid*. Som ett led i myndighetssamverkan har initiativ tagits till ett gemensamt informations- och resurscenter på Internet.

Socialstyrelsen har också tagit initiativ till två metodutvecklingsprojekt inom socialtjänsten. Det ena rör familjerättens arbete och det andra socialtjänstens roll och organisation. Flera länsstyrelser deltar i länsövergripande samverkansgrupper med polis, landsting, kommuner och frivilligorganisationer för att utveckla det förebyggande arbetet.

Regeringen inrättade i juni 2000 ett *Nationellt råd för kvinnofrid*. Rådet är ett rådgivande organ för frågor som rör våld mot kvinnor samt ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor. Rådet skall även uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas. Särskilda områden som rådet arbetar med är bl.a. lokala kvinnojourers arbete och villkor, insatser för män som misshandlar kvinnor och våld mot invandrade kvinnor. Rådet har bl.a. anordnat ett antal seminarier samt möten med frivilligorganisationer och representanter för fackliga organisationer. Senast den 5 februari 2002 arrangerade rådet tillsammans med Svenska Kommunförbundet en konferens kring frågan om kommunernas verksamhet för att skapa kvinnofrid. En skriftserie över vissa av rådets arbetsområden är under arbete. Den första skriften, *När man slår mot det som gör ont*, handlar om mäns våld mot funktionshindrade kvinnor. I november 2001 utgavs skriften *Kommunerna som blundar för mäns våld mot kvinnor*. Rådets arbete skall utvärderas efter två år.

Justitiedepartementet har nyligen presenterat en promemoria, *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Ds 2001:73). Promemorian innehåller förslag till lagstiftningsåtgärder som kan förebygga brott som begås främst av män mot närstående eller tidigare närstående kvinnor och därmed öka tryggheten för de utsatta kvinnorna. Förslagen innebär bl.a. att en person skall kunna förbjudas uppehålla sig i sin egen bostad om risk finns för brott mot en sammanboende samt att ett besöksförbud skall kunna omfatta ett större geografiskt område än vad som är möjligt i dag.

Promemorian är för närvarande föremål för remissbehandling.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har inlett en rad forskningsprojekt för att öka kunskapen om våld mot kvinnor. Enligt verksamhetsplanen för år 2002 prioriterar rådet forskning om våld mot kvinnor och kvinnors trygghet. Forskningen på området kommer att intensifieras och utökas under innevarande och kommande år. Vidare har rådet bl.a. gjort en uppföljning av tillämpningen av det nya brottet kvinnofridskränkning samt nyligen gett ut rapporten *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*.

Inom *Regeringskansliet* har nyligen en interdepartemental arbetsgrupp tillsatts för att studera vilka konkreta insatser som kan göras för flickor i s.k. patriarkala familjer. Överläggningar har skett med experter, företrädare för kvinnoorganisationer och myndigheter som kommer i kontakt med dessa flickor och unga kvinnor.

Regeringen presenterade den 14 februari 2002 ett åtgärdsprogram, *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*. Programmet innehåller en sammanfattning av regeringens åtgärder på området såvitt avser lagstiftning, insatser inom socialtjänst och skola, Integrationsverkets arbete, asylsökningar och anhöriginvandring, internationellt arbete samt projektstöd.

Regeringen kommer att tillsätta en expertgrupp som skall ge förslag på åtgärder och arbetsmetoder som kan skydda och stödja flickor i en utsatt situation. Den skall även ge förslag på åtgärder för att nå män och pojkar som har starkt patriarkala värderingar.

Integrationsverket har redovisat situationen för utsatta flickor med utländsk bakgrund i rapporten *Låt oss tala om flickor...* (2000:6). Av rapporten framgår att antalet flickor i en utsatt situation är relativt litet men att det finns ett mörkertal när det gäller omfattningen av t.ex. tvångsäktenskap eller s.k. arrangerade äktenskap.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill åter framhålla vikten av att förebygga våld och hot mot kvinnor och av att ge utsatta kvinnor adekvat vård och stöd. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att det har genomförts en rad åtgärder och fortfarande pågår ett omfattande arbete på olika nivåer med frågor som rör mäns våld mot kvinnor. Utskottet ser bl.a. mycket positivt på att utsatta flickor och unga kvinnor i s.k. patriarkala familjer uppmärksammas alltmer. Såväl socialtjänstlagstiftningen som den straffrättsliga lagstiftningen har nyligen setts över och ändrats

i syfte att öka skyddet för och stödet till utsatta kvinnor. Socialstyrelsen och andra myndigheter arbetar fortfarande med de regeringsuppdrag som gavs i samband med kvinnofridsreformen 1998. Brottsförebyggande rådet har intensifierat sin forskning på området. Även inom Regeringskansliet, inte minst i Nationella rådet för kvinnofrid, pågår ett aktivt arbete. Vidare är förslag om utökade möjligheter till besöksförbud under beredning i Regeringskansliet. Socialstyrelsen kommer inom kort att slutredovisa sitt uppdrag med anledning av kvinnofridsreformen. Utskottet utgår från att regeringen därefter överväger behovet av ytterligare åtgärder. Mot bakgrund av de omfattande insatserna på området får motionerna So445 (s), Ju324 (kd) yrkande 5 och Ju396 (m) yrkandena 3, 4 och 10 anses i huvudsak tillgodosedda.

Vård av missbrukare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå olika motioner om vård av missbrukare. Utskottet hänvisar till sina tidigare uttalanden samt till de omfattande insatser som pågår på området. Bland annat har en nationell narkotikahandlingsplan nyligen presenterats, liksom direktiv för en översyn av tillämpningen av LVM.

Jämför reservationerna 12 (m), 13 (v), 14 (kd, c), 15 (fp), 16 (mp), 17 (v), 18 (kd), 19 (m, kd, c, fp) och 20 (mp).

Motioner

I *motion So275 av Chris Heister m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförs om tvångsomhändertagande av alkoholmissbrukare (*yrkande 3*). Motionärerna anser att tvångsomhändertagande vid upprepat gravt missbruk, som leder till ett asocialt beteende och risker för andra människor, skall kunna ske under tillräckligt lång tid för att vården skall kunna ge resultat. Enbart avgiftning och allmän stödterapi leder ingenstans, anförs det.

I *motion So298 av Lennart Fridén (m)* begärs ett tillkännagivande om att utarbeta skärpta regler till skydd för anhöriga och närstående till omhändertagna missbrukare. Motionären anför att samhällets sätt att ta hand om aggressiva missbrukare och att skydda deras närstående är undermåligt. Enligt motionären måste behovet av att undvika våld och övergrepp gå före intresset att skydda missbrukarens integritet och undvika hospitalisering.

I *motion So371 av Anne-Katrine Dunker och Ewa Thalén Finné (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförs om vården (*yrkande 3*). Motionärerna anser att vården av narkotikamissbrukare måste effektiviseras, att valet av vård måste utgå från klientens behov samt att det behövs en utvärdering av vårdinsatserna så att inte pengar slösas på vård som ger tvivelaktiga eller inga resultat.

I *motion So396 av Rolf Olsson m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för att i socialtjänstlagen ålägga kommunerna att tillhandahålla öppna alkoholrådgivningar (*yrkande 5*). Motionärerna förutspår att totalkonsumtionen av alkohol fortsätter att öka allteftersom den restriktiva alkoholpolitiken delvis överges och anser därför att det är än mer angeläget med en väl utbyggd öppenvård i kommunerna. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om metodutveckling och kvalitetsarbete inom alkoholvården (*yrkande 6*). Enligt motionärerna har den behandlande institutionsvården under en tid varit eftersatt. Motionärerna anser att det nu är viktigt att lyfta fram frågor om metodutveckling och kvalitetsarbete igen och inte minst att utveckla dessa verksamheter ur ett könsperspektiv.

I *motion So401 av Rolf Olsson m.fl. (v)* begärs ett tillkännagivande om beroendevårdens utveckling (*yrkande 1*). Motionärerna anser att det nu krävs en satsning på beroendevården för att bevara och utveckla kvaliteten. Öppna vårdformer som arbetar ur ett helhetsperspektiv skall eftersträvas och insatser för barn och andra närstående intensifieras. En del av beroendevården måste dock finnas i institutionsform för dem som i annat fall riskerar liv och hälsa eller saknar förmåga att ta till sig vård i öppnare former. Den institutionella vården måste därför utvecklas på motsvarande sätt som den öppna, anför det. I *yrkande 2* framförs samma åsikter om kommunal alkoholrådgivning som i motion So396 yrkande 5. Motionärerna yrkar vidare att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för en fördjupad analys om drogmissbruk i kombination med psykisk sjukdom (*yrkande 3*). Människor med sådan s.k. dubbeldiagnos är en av de mest utsatta grupperna i samhället. Motionärerna anser därför att det bör ske en fördjupad analys av de undersökningar som gjorts för att utifrån dessa utforma förslag till åtgärder. I motionen begärs även ett tillkännagivande om att det är viktigt med en utvecklad forskning, uppföljning och analys av LVM- och LVU-vården samt att analysen skall göras utifrån ett genusperspektiv (*yrkande 4*). Slutligen begärs ett tillkännagivande om behov av fortsatt forskning (*yrkande 5*). De områden som enligt motionärerna är särskilt angelägna att studera är missbruk och graviditet samt effekterna av psykosociala och farmakologiska behandlingsmetoder för inte minst stora grupper narkotikamissbrukare.

I *motion So319 av Magnus Jacobsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om att upprätta en nationell garanti för vård av missbrukare, i syfte att komma åt problemet med att narkomaner flyttar till större städer och belastar dessa kommuners ekonomi (*yrkande 1*). Motionären begär vidare ett tillkännagivande om att låta utreda konsekvenserna av kommunala besparingar för missbrukarvården (*yrkande 2*).

I *motion So487 av Lars Gustafsson (kd)* yrkas att riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att göra en översyn av kommunernas och landstingens samverkan vid vården av narkotikamissbrukare. Motionären anför att kostnadsansvaret, efter avslutad avgiftning som betalas av landstinget, övergår till kommunerna, som av olika skäl väljer att inte fortsätta rehabiliteringen på behandlingsenheten. Avgiftningen blir därmed bortkastad.

I *motion So501 av Agne Hansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om behovet av vård för ungdomar som använder droger (*yrkande 16*). Motionärerna anför att unga människor som påbörjat ett droganvändande snarast måste få vård, särskilt anpassad efter deras ungdom. Motionärerna ser mycket allvarligt på att alltfler vårdplatser läggs ned och att unga människor hänvisas till härbärgen.

I *motion So497 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande om vård av unga missbrukare (*yrkande 9*). Motionärerna anser det viktigt att tillräckligt med platser skapas på behandlingshemmen för barn och unga med missbruksproblem. Kommunerna måste också köpa det antal platser som krävs, anför det.

I *motion So614 av Johan Pehrson (fp)* yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ett tydligt avgränsat tvångsmedel för att förhindra att det inom ramen för främst LVM kan smugglas in tillhyggen eller vapen som skapar säkerhets- och otrygghetsproblem (*yrkande 1*). Motionären påpekar att det årligen inträffar flera fall där intagna smugglar med sig injektionssprutor och narkotika inuti kroppen. Den som vårdas enligt LVM får dock endast underkastas kroppsvisitation och s.k. ytlig kroppsbesiktning.

I *motion So425 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att kartlägga situationen för den enskilde och dennes anhöriga inom missbrukarvården (*yrkande 1*). Vidare begärs tillkännagivanden om att LVM bör göras könsneutral (*yrkande 3*) samt om att LVM även skall komma i fråga för att skydda annan än missbrukaren eller närstående (*yrkande 4*).

I *motion Ju326 av Britt-Marie Lindkvist och Christina Nenes (s)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om att beakta orsakerna till och konsekvenserna av att antalet intagna i missbruksbehandling på institution eller familjevård halverades under 1990-talet (*yrkande 4*).

I *motion So473 av Claes-Göran Brandin och Christina Nenes (s)* begärs ett tillkännagivande om att genomföra en översyn av befintliga regler kring anhörigas situation inom missbrukarvården. Motionärerna anser att anhöriga bör ges rätt till ledighet från anställning och ekonomiskt stöd för förlorad arbetsförtjänst under de särskilda anhörigveckor som många behandlingshem anordnar.

I *motion So622 av Margareta Viklund m.fl. (kd, m, v, c, fp, mp)* begärs ett tillkännagivande om behovet av att utvärdera missbrukarvårdens resultat och behandlingsmetoder (*yrkande 4*). Enligt motionärerna finns det anledning att ändra de behandlingsmetoder som inte visar sig vara effektiva.

Bakgrund och tidigare behandling

Motioner om missbrukarvård behandlade utskottet senast i *betänkande 2000/01:SoU18*, till vilket hänvisas för en bakgrundsredovisning. Utskottet

avstyrkte bl.a. ett likalydande yrkande som yrkande 3 i motion So275 (m). Utskottet anförde i denna del följande (s. 78; res. m):

Utskottet vidhåller att vård och behandling och andra rehabiliteringsinsatser utgör grunden när det gäller att hjälpa personer att komma ifrån sitt beroende av såväl alkohol som andra droger. Utskottet vill åter framhålla vikten av att det för en väl fungerande missbrukarvård krävs kunskaper om missbruk, vårdbehov samt kvalitet i och effekter av olika insatser. Det är angeläget att vårdbehövande får tillgång till behovsanpassade insatser. Inom missbrukarvården har det under det senaste decenniet skett en förskjutning från långvariga institutionsbehandlingar mot öppenvård, korta vårdtider och skyddat boende med stöd. Utskottet vill åter betona att det är angeläget att regeringen noga följer utvecklingen på vård- och behandlingsområdet och tidigt uppmärksammar tendenser till negativa förändringar. Utskottet vidhåller att det finns ett stort behov av ytterligare kunskaper på detta område, särskilt vad gäller resurser, insatser och resultat. Det är också viktigt att utreda i vad mån öppna vårdinsatser är väl avvägda i förhållande till institutionsvården. Utskottet ser positivt på det arbete som Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse utför på uppdrag av regeringen för att samla kunskap inom området. Syftet är att höja kvaliteten på och komma till rätta med vissa brister inom missbrukarvården. I den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador ingår vidare att utveckla och förstärka vård och behandling av missbrukare och storkonsumenter. Narkotikakommissionen föreslår i sitt slutbetänkande åtgärder för att stärka rehabiliteringen av missbrukare. Det kan också noteras att SBU nyligen avslutat en studie vad gäller behandling av alkohol- och narkotikamissbrukare. Enligt utskottets mening får motionerna – – – i allt väsentligt anses tillgodosedda med det anförda.

Utskottet avstyrkte även motionsyrkanden om ändringar i LVM. Utskottet vidhöll sin uppfattning att det inte finns skäl att ändra de grundläggande förutsättningarna för när vård skall beredas med stöd av lagen samt att det inte är erforderligt att göra lagen könsneutral (s. 79; res. mp).

Vidare förklarade utskottet sig inte vara berett att föreslå en sådan översyn av anhörigas situation som begärs i den här aktuella motionen So473 (s) (s. 79).

Riksdagen beslutade våren 2001 om en ny *nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador* (prop. 2000/01:20, bet. 2001/02:SoU8, rskr. 2001/02:144). I handlingsplanen redovisas ett antal områden där insatser behöver genomföras och förstärkas fram till år 2005. Syftet med handlingsplanen är att lägga fast grundvalarna för en alkoholpolitik som leder till minskad alkoholkonsumtion och begränsar alkoholskadorna. Som en del av handlingsplanen ingår att vård och behandling av missbrukare och storkonsumenter skall utvecklas och förstärkas.

Alkoholkommittén (dir. 2001:22) har i uppgift att samordna insatserna på nationell nivå för att förebygga alkoholskador och att i samspel med kommunerna och landstingen stimulera insatserna på regional och lokal nivå. Kommittén skall också i vissa delar svara för genomförandet av den nationella handlingsplanen samt bör ha det övergripande ansvaret för att intentionerna i handlingsplanen genomförs. Kommittén skall bl.a. arbeta för att få till stånd stödinsatser för riskgrupper och individer med riskbeteende, vård- och be-

handlingsinsatser, information och opinionsbildning på kommunal nivå. Kommittén skall årligen redovisa sin verksamhet till regeringen och avlämna sin slutrapport senast den 31 december 2005.

I *budgetpropositionen för 2002* (prop. 2001/02:1; utg.omr. 9) anförs bl.a. följande (s. 112 f.):

Sammantaget har det inom missbrukarvården under 1990-talet skett en förskjutning från långvariga institutionsbehandlingar mot öppenvård, korta vårdtider och skyddat boende med stöd. Efterfrågan på tvångsvård gick ner kraftigt under 1990-talets andra hälft, men förefaller ha stabiliserat sig på en i förhållande till 1990-talets början låg nivå. Det går dock inte att konstatera en generell neddragning av insatser inom missbrukarvården.

Få studier belyser kvaliteten i missbrukarvården. Socialstyrelsen har framfört att bristen på lämpliga och lättåtkomliga kvalitetsindikatorer kan vara en trolig orsak till det. Socialstyrelsen konstaterar i sin treårsuppföljning av socialtjänsten att kunskap saknas på flera viktiga områden om tillståndet i och utvecklingen av missbrukarvården. Det gäller både frågan om innehåll, kvalitet och resultat i vården, samt i vad mån öppna vårdinsatser är väl avvägda i förhållande till institutionsvården. Ett långsiktigt utvärderingsarbete av vårdens effekter pågår såväl inom Centrum för utvärdering av metoder i socialt arbete (CUS) vid Socialstyrelsen som vid SiS. Av Socialstyrelsens och länsstyrelsernas sociala tillsynsrapport 2000 framgår att den ekonomiskt ansträngda situationen i många kommuner har inneburit att socialtjänsten måste prioritera och förändra arbetsformer. En positiv effekt av detta är att det i missbrukarvården utförs mycket bra utvecklings- och kvalitetsarbete. Det finns vidare en tydlig strategi för att förbättra öppenvården vilket kan leda till ett bredare utbud och bättre förutsättningar att anpassa vården efter den enskildes behov. Det finns dock en risk för att socialtjänsten, av ekonomiska skäl, är alltför restriktiv med institutionsplaceringar.

För att bättre kunna tillgodose kommunernas efterfrågan på ungdomsvård vid Statens institutionsstyrelse omdisponeras 20 miljoner kronor av de särskilda medel som fördelas av länsstyrelserna för utveckling av ungdoms- och missbrukarvården. Samtidigt sker en kraftig förstärkning av insatserna till barn och unga i missbruksmiljöer bl.a. inom ramen för den nyligen antagna handlingsplanen inom alkoholområdet samt inför den kommande narkotikapolitiska handlingsplanen. Sammanlagt tillförs ytterligare cirka 600 miljoner kronor för åren 2001–2004 för insatser inom missbruksområdet. Därutöver fördelas årligen 55 miljoner kronor för öppenvårds- och förebyggande insatser.

Regeringen kan konstatera att utvecklingen inom missbrukarvården är svårbedömd. Det finns därför anledning att även fortsättningsvis noga följa frågan. Det gäller såväl avvägningen mellan öppenvård och institutionsvård som innehållet och kvaliteten i insatserna.

I många kommuner har bedrivits ett utvecklingsarbete med stöd av de särskilda medel som fördelas av länsstyrelserna för utveckling av ungdoms- och missbrukarvården. Olika samverkansmodeller har utvecklats samtidigt som regionala forsknings- och utvecklingsenheter och högskolor i ökande utsträckning har engagerats i projektverksamheterna. Ett arbete har initierats för att avhjälpa tidigare påpekade brister vad gäller utvärdering av effekter av insatserna. I flera län har det genomförts eller påbörjats regionala utvärderingar. Olika länsstyrelser har kommit olika långt i det arbetet. — — —

Statens institutionsstyrelse (SiS) bedriver ett kontinuerligt utvecklingsarbete för att höja kvaliteten på tvångsvården av vuxna missbrukare, bland annat genom kompetenshöjande insatser för personalen och en ökad differentiering av vården. Under 2000 presenterade SiS flera nya studier om LVM-vården, som sammantaget inneburit att kunskapen om vården och de tvångsvårdade klienterna förbättrats. — — —

Behovet av relevant och aktuell statistik om enskilda klienter i missbrukarvård har uppmärksammats under senare år. Tillsammans med Folkhälsoinstitutet, Kriminalvårdsstyrelsen och SiS bedriver Socialstyrelsen ett arbete med att utveckla ett nationellt system för rapportering av behandlingsinsatser för missbrukare. En första omgång av uppgiftsinsamling genomfördes under 2000 med ett antal specialiserade behandlingsenheter. Rapporteringen ger, förutom epidemiologisk information, också underlag för uppföljning, utvärdering och lokala eller statliga insatser för att utveckla vården.

I *proposition 2001/02:91* presenterar regeringen en *nationell narkotikahandlingsplan*. Som en del av handlingsplanen föreslås förstärkta insatser för att utveckla vårdinsatserna genom bl.a. metod- och kompetensutveckling samt forskning.

Enligt regeringen är målen för samhällets vård- och behandlingsinsatser följande (s. 33 f.):

- Alla narkotikamissbrukare skall nås med erbjudande om hjälp och vid behov vård mot sitt missbruk.
- Råd, stöd och hjälp skall nå människor i ett tidigt stadium av missbruket.
- Vårdinsatser skall syfta till ett liv fritt från missbruk och illegala droger.
- Vården och andra insatser för missbrukare skall vara av god kvalitet.
- Insatser mot missbruk skall vara uthålliga och långsiktiga.

Regeringen anför att vård och behandling samt andra rehabiliteringsinsatser utgör grunden när det handlar om att hjälpa missbrukare att komma ifrån sitt beroende. Vård och behandling av missbrukare är därför en nödvändig del av de narkotikapolitiska insatserna. Regeringen framhåller vikten av att behandlingsinsatserna är rätt avpassade och utformade och att hänsyn bl.a. måste tas till kön, ålder, missbruksmönster samt etnisk och kulturell tillhörighet för att behandlingen skall bli framgångsrik. För en väl fungerande missbrukarvård krävs kunskaper om missbrukets omfattning och karaktär, om vårdbehov hos olika riskgrupper och missbrukare samt om kvalitet och effekter av insatserna.

Enligt regeringen är det nödvändigt att kommuner och landsting utvecklar sitt narkotikapolitiska arbete utifrån en klar och tydlig strategi som klart beskriver mål, ansvar och resurser. De lokala narkotikapolitiska strategierna bör bl.a. inkludera vård och behandling och innehålla klara riktlinjer för samverkan med andra parter (s. 15 f.).

Regeringen påpekar att ansvaret för vård av missbrukare delas mellan kommuner och landsting. Socialtjänsten svarar för den långsiktiga rehabiliteringen medan avgiftning, psykiska komplikationer i samband med missbruk samt substitutionsbehandling främst är ett ansvar för hälso- och sjukvården.

Regeringen understryker dock att missbrukarvården alltid bör ses ur ett socialt och socialpsykologiskt perspektiv, även om de medicinska insatserna tidvis kan vara omfattande. Fungerande professionella nätverk bör bildas, där samverkan och konstruktivt samarbete är vägledande. I propositionen framhålls vikten av samverkan, bl.a. mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten och kriminalvården, men även med frivilligorganisationerna och med anhöriga och närsamhället. Vidare är det enligt regeringen angeläget att frågor som har att göra med kommunernas insatser för att utveckla vårdalternativ som passar den enskilde missbrukarens behov får en framskjuten plats i de lokala narkotikapolitiska strategierna. På samma sätt är det viktigt att eftervården och olika typer av kollektivboende utvecklas.

I propositionen framhålls att det är angeläget att alla som behöver vård också får tillgång till vård av god kvalitet. Regeringen kommer därför att noga följa att kommunerna fullgör sitt ansvar gentemot missbrukarna. I propositionen föreslås att en nationell narkotikasamordnare tillsätts. I hans uppgift bör ligga att slå larm om det är nödvändigt med ytterligare åtgärder för att säkerställa att de som behöver vård också erbjuds detta. Samordnaren bör också stimulera utvecklingen av vårdmetoder m.m., anför det. Att använda metoder som visat sig effektiva bör enligt regeringen vara en självklarhet i missbrukarvården. Det är därför angeläget att fortsätta utvecklingen av ett systematiskt dokumentations- och metodutvecklingsarbete inom vården. Inom Socialstyrelsen, kriminalvården och Statens institutionsstyrelse pågår ett arbete med att utveckla och pröva system för att beskriva klienten och dennes problem på ett sådant sätt att en uppföljning kan ske. Också förutsättningarna att följa upp och utvärdera verksamheten ökar med ett effektivt klientdokumentationssystem. Socialstyrelsens uppdrag att utforma ett program för nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten har enligt regeringens bedömning också stor betydelse i sammanhanget.

När det gäller utbildningsbehovet inom missbrukarvården anser regeringen att flera olika åtgärder behöver vidtas för höja kompetensen på området. En specialistutbildning i missbrukarvård bör inrättas. Frågor om missbrukarvården bör också ges en ökad tyngd i skilda grundutbildningar (s. 70 f.).

Regeringen anför vidare att forskning, som kan bidra till att utveckla missbrukarvårdens innehåll och kvalitet, bör prioriteras under den närmaste fyraårsperioden (s. 75 f.).

I propositionen framhålls även att dokumentation, uppföljning och utvärdering behöver förbättras såväl inom det förebyggande arbetet som i vård- och behandlingsarbetet (s. 78 f.) Det gäller såväl insatser för enskilda individer som det mer övergripande arbetet. Socialstyrelsen bör utforma riktlinjer för dokumentation av socialtjänstens insatser för missbrukare. Socialstyrelsen skall också få i uppdrag att ta initiativ till att samordna det utvecklingsarbete av standardiserade klientanalys- och utvärderingsinstrument som nu bedrivs på flera olika håll.

Beträffande den narkotikarelaterade statistiken anser regeringen att data och information om samhällets insatser för missbrukare behöver utvecklas.

Det är angeläget att de olika projekt som pågår för att utveckla kunskapen om samhällets insatser för narkotikamissbrukare fullföljs och vidareutvecklas (s. 83 f.).

Sammanlagt avsätts 325 miljoner kronor för att genomföra den nationella handlingsplanen under åren 2002–2004, varav 100 miljoner kronor ställs till Kriminalvårdsstyrelsens förfogande. Fördelningen av resterande 225 miljoner kronor kommer att beslutas av regeringen på grundval av en plan som den nationelle samordnaren skall upprätta. Regeringen anför att medel bl.a. behövs för att stimulera och stödja kommuner och landsting i att utveckla vårdinsatserna, ta fram övergripande strategier liksom stöd till metodutvecklingen inom området. Det behövs också resurser för uppföljning och analys av erfarenheterna (s. 91 f.).

Regeringen har beslutat att tillsätta en *särskild utredare* med uppdrag att se över *tillämpningen av LVM (dir. 2002:10)*. Utredaren skall bl.a. analysera hur lagen har kommit att användas under 1990-talet samt bedöma orsakerna till nedgången i antalet beslut om LVM i dag jämfört med vad som var fallet vid införandet av lagen. Utredaren skall belysa hur utvecklingen påverkat de socialt mest utsatta missbrukarna. Analysen skall göras mot bakgrund av missbruket och missbrukarvårdens utvecklingen under perioden. Av särskilt intresse är socialtjänstens bedömning av missbrukarens vårdbehov, vårdens innehåll och förväntade resultat samt de ekonomiska prioriteringar som ligger bakom valet av vårdform. Utredningen omfattar även vissa frågor om rättssäkerhet m.m. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2003.

Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) har genomfört en kunskapsammanställning av den vetenskapliga grunden för olika behandlingsmetoder inom missbruksområdet, *Behandling av alkohol- och narkotikaproblem*. I rapporten, som publicerades sommaren 2001, konstateras bl.a. att det finns effektiva metoder att behandla missbruk och beroende av alkohol, men att flera av de metoder som används i dag saknar dokumenterad effekt eller har visat sig ineffektiva. SBU konstaterar också att det krävs stora satsningar på utbildning och forskning för att konsekvent tillämpa effektiva behandlingar i svensk missbrukarvård.

Riksrevisionsverket granskar för närvarande i vilken mån vård kan erbjudas inom Statens institutionsstyrelse för de ungdomar som behöver sådan. Kapacitetsbrist, väntetider och köer analyseras. Verket granskar även i vilken utsträckning ungdomsvården är differentierad. Verkets rapport beräknas bli klar i mars 2002.

Socialutskottet lämnade hösten 2001 ett granskningsförslag avseende Statens institutionsstyrelse till *Riksdagens revisorer*. Mot bakgrund av förslaget har revisorerna i en förstudie (2001/02:11) nyligen beslutat att belysa kvaliteten i behandlingen inom institutionerna och hur behandlingen är differentierad efter olika målgrupper. Vidare skall revisorerna granska i vad mån styrelsens forskningsresultat inom området spridits och överförts till praktisk tillämp-

ning. En annan fråga som kommer att granskas är hur styrelsens interna tillsyn och kontroll av institutionernas verksamhet fungerar.

Enligt 32 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) får den som vårdas enligt lagen kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas när han kommer till LVM-hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Enligt uppgift från Statens institutionsstyrelse finns, främst hos institutioner där kvinnor vårdas, önskemål om utökade möjligheter till kroppsbesiktning. Styrelsen följer kontinuerligt frågan, bl.a. genom att studera rapporteringen av incidenter på institutionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inledningsvis konstatera att stora resurser avsatts för insatser inom missbruksområdet under de närmaste åren, inte minst inom ramen för handlingsplanen på alkoholområdet samt inför den nyligen presenterade nationella narkotikahandlingsplanen. I handlingsplanerna ingår att utveckla och förstärka insatserna när det gäller vård och behandling av missbrukare. Utskottet ser mycket positivt på dessa satsningar. I ett kommande betänkande kommer utskottet att behandla proposition 2001/02:91 med förslag till nationell narkotikahandlingsplan jämte motioner.

Utskottet vidhåller att vård och behandling och andra rehabiliteringsinsatser utgör grunden när det gäller att hjälpa personer att komma ifrån sitt beroende av såväl alkohol som andra droger. Utskottet vill åter betona att det för en väl fungerande missbrukarvård krävs kunskaper om missbruk, vårdbehov samt kvalitet i och effekter av olika insatser. Det är angeläget att vårdbehövande får tillgång till behovsanpassade insatser. Utskottet ser positivt på det arbete som Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse utför för att samla kunskap inom området, i syfte att höja kvaliteten på och komma till rätta med vissa brister inom missbrukarvården. Det kan också noteras att Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) har gjort en sammanställning av den vetenskapliga grunden för olika behandlingsmetoder inom missbruksområdet. Vidare kommer Riksdagens revisorer, på utskottets förslag, att genomföra en granskning av kvaliteten i behandlingen inom Statens institutionsstyrelsens verksamhet samt av i vad mån behandlingen är differentierad.

Utskottet vill också framhålla behovet av ytterligare kunskaper när det gäller utvecklingen på vård- och behandlingsområdet, särskilt beträffande resurser, insatser och resultat. Regeringen anför i budgetpropositionen för 2002 att det finns anledning att även fortsättningsvis noga följa utvecklingen inom missbrukarvården, såväl när det gäller avvägningen mellan öppenvård och institutionsvård som innehållet och kvaliteten i insatserna. Vidare kommer den nationella narkotikasamordnaren att få i uppgift att slå larm om det krävs ytterligare åtgärder för att säkerställa att de som behöver vård också erbjuds detta. Utskottet noterar också att en särskild utredare skall se över tillämp-

ningen av lagen om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Utredaren skall bl.a. analysera de faktorer som kan tänkas ligga bakom nedgången i antalet beslut om tvångsvård och bedöma hur utvecklingen påverkat de socialt mest utsatta missbrukarna. När det gäller vård och behandling av unga missbrukare kan konstateras att Statens institutionsstyrelse tillförts stora resurstillskott i syfte att bygga ut verksamheten för att bättre kunna tillgodose kommunernas efterfrågan på ungdomsvård. I detta sammanhang bör också noteras att Riksrevisionsverket för närvarande genomför en granskning av kapacitetsbristen och köerna på institutionerna.

Enligt utskottets mening får motionerna So275 (m) yrkande 3, So298 (m), So319 (kd) yrkandena 1 och 2, So371 (m) yrkande 3, So396 (v) yrkande 6, So401 (v) yrkandena 1 och 3–5, So425 (mp) yrkande 1, So497 (fp) yrkande 9, So501 (c) yrkande 16, So622 (kd, m, v, c, fp, mp) yrkande 4 och Ju326 (s) yrkande 4 i allt väsentligt anses tillgodosedda med det anförda.

Utskottet delar uppfattningen i motion So425 (mp) yrkande 3 om att LVM bör vara könsneutral. Utskottet utgår ifrån att en omarbetning av lagen i detta hänseende vidtas vid första lämpliga tillfälle. Något tillkännagivande i frågan kan inte anses erforderligt.

I motionerna So396 (v) yrkande 5 och So401 (v) yrkande 2 begärs en utredning med syfte att i socialtjänstlagen ålägga kommunerna en skyldighet att tillhandahålla öppna alkoholordgivningar. Utskottet konstaterar att Alkoholkommittén bl.a. har i uppgift att stimulera vård- och behandlingsinsatser på kommunal nivå. Kommittén skall årligen redovisa sin verksamhet till regeringen. Enligt utskottet bör utfallet av kommitténs arbete avvaktas. Motionerna avstyrks därmed.

Utskottet delar uppfattningen i motion So487 (kd) om att det är angeläget att kommuner och landsting samverkar vid vård av narkotikamissbrukare. I den nationella narkotikahandlingsplanen framhålls vikten av samverkan, bl.a. mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten, samt anförts att de lokala narkotikapolitiska strategierna bör innehålla klara riktlinjer för samverkan med andra parter. Motionen får därmed anses tillgodosedd.

Utskottet konstaterar att Statens institutionsstyrelse kontinuerligt följer frågan huruvida möjligheterna till kroppsvisitering av intagna vid LVM-hem bör utökas. Något initiativ till regeringen från riksdagens sida är därmed inte nödvändigt. Motion So614 (fp) yrkande 1 avstyrks.

Utskottet vidhåller sin inställning att det inte finns skäl att ändra de grundläggande förutsättningarna för när vård skall beredas med stöd av LVM och avstyrker därför motion So425 (mp) yrkande 4.

Utskottet är inte heller nu berett att föreslå en sådan översyn av anhörigas situation som begärs i motion So473 (s). Utskottet avstyrker motionen.

Vård av ungdomar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten och om en översyn av LVU. Socialstyrelsen m.fl. myndigheter genomför för närvarande en översyn av påföljdsreformen för unga och LVU har nyligen utretts.

Motion

I *motion So374 av Gunnel Wallin (c)* begärs ett tillkännagivande om att det behövs både metodutveckling och individuella vårdplaner samt en bättre uppföljning av dokumentationen för dem som döms till vård inom socialtjänsten (*yrkande 2*). Det begärs också ett tillkännagivande om att det behövs en bättre och utökad samverkan mellan sociala myndigheter, Statens institutionsstyrelse, barn- och ungdomspsykiatri och domstolarna för att göra och följa upp vårdplanerna (*yrkande 3*). Slutligen begär motionären ett tillkännagivande om att det bl.a. behövs en översyn av lagen om vård av unga (*yrkande 4*).

Bakgrund

Den 1 januari 1999 trädde ett nytt straffrättsligt påföljdssystem för ungdomar i kraft. Ändringarna innebar bl.a. att rätten får överlämna en ung lagöverträdare till vård inom socialtjänsten enbart under förutsättning att det finns en av socialnämnden uppgjord vårdplan tillgänglig. Det krävs vidare att rätten anser socialtjänstens planerade åtgärder som tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt till den tilltalades tidigare brottslighet. Ett överlämnande till vård inom socialtjänsten kan kombineras med ungdomstjänst. Ungdomstjänst innebär att den unge under viss angiven tid skall utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet (*31 kap. 1 § brottbalken*).

Regeringen har lämnat uppdrag till *Brottsförebyggande rådet*, *Socialstyrelsen* och *Statens institutionsstyrelse* att gemensamt följa upp och utvärdera påföljdsreformen för unga lagöverträdare. Uppdraget innefattar bl.a. att följa upp och utvärdera påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten såvitt avser dess användning och innehåll. Uppdraget skall redovisas senast den 29 november 2002.

LVU-utredningen har haft regeringens uppdrag att göra en översyn av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Syftet med översynen var bl.a. att stärka barnperspektivet och barnets rättigheter i lagen samt att föreslå de ändringar som behövs. Utredningen har överlämnat betänkandet *Omhändertagen – samhällets ansvar för utsatta barn och unga* (SOU 2000:77). Betänkandet är under beredning i Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse har fått i uppdrag att bl.a. följa upp och utvärdera påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Uppdraget skall redovisas i höst. Motion So374 (c) yrkandena 2 och 3 bör enligt utskottets mening avslås i avvaktan på resultatet av uppföljningen.

Med hänsyn till att det nyligen gjorts en översyn av LVU bör även yrkande 4 i den nämnda motionen avslås.

Stöd för anhöriga och närstående

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör, med delvis bifall till motionsyrkanden, ge regeringen till känna att det vore önskvärt om det i socialtjänstlagen infördes en särskilt reglerad skyldighet för socialnämnden att stödja dem som vårdar närstående. Regeringen bör snarast göra en analys av de ekonomiska konsekvenserna av en sådan lagändring samt redovisa för riksdagen olika alternativa lagregleringar i avsikt att ytterligare stödja anhöriga.

Motioner

Fyra motioner tar upp frågan om rätt till avlösning.

I *motion So243 av Henrik S Järrel (m)* yrkas att riksdagen beslutar att dels upphäva 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453) (*yrkande 1*), dels ändra 5 kap. 7 § samma lag så att funktionshindrade och deras anhöriga garanteras rätt till avlösning (*yrkande 2*). Genom den nya socialtjänstlagen återinfördes människors rätt till personligt stöd, dock inte rätten till avlösning. Enligt motionären bör 5 kap. 7 § socialtjänstlagen få följande lydelse: Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring *eller deras anhöriga* får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

I *motion So609 av Rosita Runegrund m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen beslutar om följande ändring av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen: ”Socialnämnden skall genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder” (*yrkande 9*).

I *motion So240 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en utvärdering av avlösarservice (*yrkande 17*). I utredningen bör ingå att redovisa konsekvenserna av att ordet ”bör” i 5 § socialtjänstlagen ersätts med ”skall”.

I *motion So387 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om avlastning (*yrkande 1*) samt yrkas att riksdagen beslutar att upphäva 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (*yrkande 2*). Den nya bestämmelsen ger

enligt motionärerna kommunerna alibi för att dra ned på sin avlösarservice. Eftersom den motverkar sitt ursprungliga syfte att framhålla hur viktig avlösarsverksamheten är bör den upphävas, anförs det.

Bakgrund och tidigare behandling

I 5 kap. 10 § socialtjänstlagen stadgas att socialnämnden genom stöd och avlösning bör underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder.

Utskottet behandlade motionsyrkanden om att ersätta ordet ”bör” i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen med ”skall” senast i *betänkande 2000/01:SoU18*, vartill hänvisas för en bakgrundsredovisning (s. 41 f.). Utskottet anförde följande (s. 44 f.; res. kd):

Utskottet delar regeringens uppfattning att det ännu är för tidigt att dra några långtgående slutsatser om vilka effekter bestämmelsen om anhörigstöd i nuvarande 5 § andra stycket socialtjänstlagen har fått. Även resultaten av det statliga stimulansbidraget på området bör avvaktas. Utskottet ser positivt på att det i flertalet kommuner pågår ett omfattande arbete med att utveckla anhörigstödet. Denna utveckling kommer att fortgå genom att den särskilda satsningen för att stödja anhörigvården skall fortsätta. Utskottet delar således regeringens bedömning att det inte nu är motiverat att vidta någon ändring i lagstiftningen i syfte att påskynda utvecklingen inom området. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att vid socialnämndens prövning av om bistånd i form av t.ex. avlösning skall lämnas är det den enskildes behov som är avgörande för om bistånd skall ges, inte vilka skyldigheter kommunen har enligt socialtjänstlagen. Vidare kan konstateras att de föreslagna ändringarna i bestämmelserna om bistånd innebär att olika slags stöd och hjälp åter ingår i rätten till bistånd och att den enskilde kommer att kunna överklaga ett avslagsbeslut genom förvaltningsbesvär. Utskottet, som noterar att motionärerna inte redovisat någon ekonomisk beräkning för konsekvenserna av motionsförslagen, tillstyrker 5 kap. 10 § i förslaget till ny socialtjänstlag samt avstyrker motionerna.

I *budgetpropositionen för 2002* (utg.omr. 9, s. 105) anför regeringen att de statliga insatser som genomförts för att utveckla anhörigstödet i landets kommuner har resulterat i en såväl kvantitativ som kvalitativ utveckling. I stort sett samtliga kommuner pågår arbete med att bygga upp sådant stöd. Det kartläggnings- och inventeringsarbete som har bedrivits i de flesta kommuner har medfört att det i dag finns bättre kunskaper om antalet anhörigvårdare och deras behov av stöd. De anhörigas situation har enligt regeringen fått ökad uppmärksamhet och alltför många får hjälp. Socialstyrelsen rapporterar att en tydlig utveckling sker mot en mångfald av insatser, liksom stödinsatser som är mer lättillgängliga samt mot mer individuella stödformer, anförs det.

Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att göra en samlad utvärdering och analys av statsbidraget för utveckling av stöd till anhöriga. Uppdraget skall avrapporteras senast den 30 juni 2002.

Socialstyrelsen skall vidare senast den 31 maj 2003 redovisa hur kommunerna under år 2002 har använt kvarvarande statsbidrag för utveckling av

anhörigstöd samt lämna en kompletterande utvärdering av statsbidraget och dess effekter.

Socialministern besvarade den 25 januari 2002 en *interpellation* om anhörigvårdarnas situation. Socialministern anförde bl.a. att det är angeläget att finna strukturer och former att förvalta och utveckla de kunskaper och erfarenheter som har tillkommit tack vare de statliga stimulansbidragen. Socialministern uttalade vidare att det är viktigt att samarbetet mellan samhället och de frivilliga organisationerna utvecklas ytterligare samt att de tre nationella anhörigorganisationerna Demensförbundet, Alzheimerföreningen och Anhörigrådet fått statligt stöd även för år 2002. Enligt socialministern kommer en arbetsgrupp att tillsättas för att i första hand sammanställa kunskaper om personer med demenssjukdomar och om situationen för anhöriga till personer med demens. Frågan om behovet av ett nationellt kunskapscenter bör också diskuteras i en sådan arbetsgrupp. Slutligen anförde socialministern att det finns anledning att bevaka om kommunerna avvecklar anhörigverksamheter efter projekttidens slut.

Utskottets ställningstagande

Anhöriga står för en mycket stor del av omvårdnaden av äldre, sjuka och handikappade. I flertalet kommuner, bl.a. med stöd av statligt stimulansbidrag, pågår ett omfattande arbete med att utveckla såväl befintligt anhörigstöd som nya stödformer. Fortfarande är det dock ett område med stora utvecklingsbehov, både vad gäller kvalitet och kvantitet. Utskottet är medvetet om att Socialstyrelsen har i uppdrag att utvärdera och analysera statsbidraget och dess effekter samt att avrapportering skall ske såväl i juni 2002 som i maj 2003. Riksdagen har tidigare beslutat om en särskild satsning för att utveckla stödet till anhöriga under 2003 och 2004. För att ytterligare betona vikten av att kommunerna tar ansvar för att underlätta för dem som vårdar närstående vore det enligt utskottets mening önskvärt att i socialtjänstlagen införa en särskilt reglerad skyldighet för socialnämnden att stödja anhöriga. Regeringen bör snarast göra en analys av de ekonomiska konsekvenserna av en sådan lagändring samt redovisa för riksdagen olika alternativa lagregleringar i avsikt att ytterligare stödja anhöriga genom t.ex. avlösning. Vad utskottet nu anført bör riksdagen, med delvis bifall till motionerna So240 (c) yrkande 17, So243 (m) yrkandena 1 och 2, So387 (mp) yrkandena 1 och 2 samt So609 (kd) yrkande 9, som sin mening ge regeringen till känna.

Utsatta grupper

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att förbättra situationen för olika särskilt utsatta grupper i samhället. Utskottet konstaterar att ensam-

stående mödrar, ungdomar och utrikes födda framhållits som särskilt utsatta i flera olika sammanhang och att dessa analyser kommer att utgöra underlag för regeringens överväganden av hur välfärden kan förstärkas. Jämför reservation 21 (v, kd).

Motioner

I *motion So346 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen återkommer med en strukturell analys och ett samlat handlingsprogram som syftar till att förbättra situationen för ensamstående mödrar.

I *motion So328 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om att som förebyggande insats initiera gruppverksamheter för unga, lågutbildade och arbetslösa mödrar till hjälp för återuppbyggnad av självförtroende och att utarbeta individuella framtidsplaner där studie- och yrkesinriktning ingår (*yrkande 3*).

I *motion So348 av Rigmor Stenmark (c)* begärs ett tillkännagivande om ett projekt för att komma till rätta med ungdomars avsaknad av bostad och arbete. Motionären anser att en projektidé som förekommer i Storbritannien även bör prövas i Sverige. Idén går ut på att ungdomar under två års tid får bostad i ett väl bevakat boende, personlig utvecklingsplan, utbildning och stöd vid sökande efter lämpligt arbete.

I *motion So322 av Yilmaz Kerimo m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om behovet av att särskilt uppmärksamma utvecklingen av beroendet av socialbidrag i storstadsområden.

Bakgrund

I *budgetpropositionen för 2002* (prop. 2001/02:1; utg.omr. 9) anføres bl.a. följande (s. 113 f.):

Av särskild betydelse för socialbidragsutvecklingen är insatser för att bekämpa ungdomsarbetslöshet och förebygga långtidsarbetslöshet samt insatser för att främja social integration genom tillgång till anställning. Regeringen har tagit initiativ till ett arbete för att öka förutsättningarna för en långsiktigt hållbar integration, där syftet är att förbättra strukturer och system för att öka delaktigheten i samhället. Sammanlagt har 100 miljoner kronor avsatts per år under perioden 2001–2003 för insatser för att öka sysselsättningen bland invandrare och för att förbättra och utveckla svenskundervisningen och introduktionen för flyktingar och andra nyanlända invandrare som erbjuds ett introduktionsprogram. Inom ramen för storstadspolitiken tecknas lokala utvecklingsavtal mellan staten och berörda kommuner. Inriktningen på planerna är främst att höja sysselsättningsgraden och förbättra kunskaperna i det svenska språket i olika bostadsområden, vilket i förlängningen bedöms leda till ett minskat socialbidragsberoende.

I många kommuner pågår ett utvecklingsarbete för att hjälpa långvariga socialbidragstagare till annan försörjning än socialbidrag. Arbetet bedrivs i många fall i samverkan med andra myndigheter såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Samverkan syftar till att använda myndigheternas gemensamma resurser på ett för individen mer effektivt

sätt och undvika att människor hamnar i en rundgång mellan de olika myndigheterna. Det är även av betydelse om det finns en god samverkan mellan kommunen i fråga och det lokala näringslivet. I de fall man genom riktade utbildningsinsatser kan ”matcha” efterfrågan på arbetskraft med arbetssökande personer som lever på socialbidrag kan socialbidragsberoendet minska markant. — — —

Målet för den sociala omsorgen som angavs i budgetpropositionen för år 2001 är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt stärka skyddet för utsatta barn.

Välfärdsystemen, varav socialtjänsten är en viktig del, klarade i stort sett att säkra medborgarnas välfärd under 1990-talets krisår, i den mening att den ekonomiska krisen inte kom att följas av en välfärds-kris. Ungdomar, ensamförsörjande föräldrar och invandrare drabbades dock hårdare än andra grupper av sysselsättningskrisen i början av 1990-talet. Dessa grupper har också påverkats mer negativt när det gäller andra aspekter av välfärden. — — —

För utformningen av den framtida socialpolitiken behöver kunskapen om utvecklingen av människors välfärd på de mest centrala områdena stärkas. Uppföljnings- och utvärderingsinstrumenten inom politikområdet behöver utvecklas. Regeringen tillsatte år 1999 kommittén Välfärdsbokslut med uppdrag att sammanställa den kunskap som finns samt att identifiera de områden där behovet av ökad kunskap kring välfärdsutvecklingen är särskilt angelägen. Kommittén, som har publicerat två delbetänkanden samt ett antal forskarvolymmer, avlämnar i oktober sitt slutbetänkande. Kommitténs samlade bedömning kommer att utgöra ett viktigt underlag för regeringens fortsatta överväganden av hur välfärden kan stärkas för utsatta grupper. Ett annat värdefullt underlag är den sociala rapport som Socialstyrelsen sammanställer vart tredje år med beskrivning och analys av hur befolkningens sociala förhållanden utvecklats. — — —

Till följd av det förbättrade arbetsmarknadsläget fortsätter såväl kostnaderna för socialbidrag och introduktionsersättning som antalet bidragstagare som är beroende av dessa stöd att minska. Det kan noteras att denna utveckling ägt rum trots att antalet flyktingar som bosatt sig i Sverige under år 2000 ökat med nästan 3 000 personer jämfört med föregående år vilket kan tyda på att nyanlända invandrare under senare år blivit självförsörjande i högre grad.

Andelen hushåll som får långvarigt socialbidrag samt den genomsnittliga bidragstiden har dock inte minskat jämfört med 1999. Det genomsnittliga biståndsbeloppet per hushåll har dessutom fortsatt att öka. Alltför många människor är således fortfarande beroende av socialbidrag för sin försörjning och för dessa fortsätter socialbidraget att fungera som ett långvarigt försörjningsstöd istället för att vara ett skydd vid akuta försörjningskriser. Det är därför viktigt att även fortsättningsvis analysera och följa utvecklingen av det långvariga socialbidragsberoendet.

Kommittén Välfärdsbokslut har haft regeringens uppdrag att beskriva och göra en samlad bedömning av utvecklingen av människors välfärd i Sverige under 1990-talet. I slutbetänkandet *Välfärdsbokslut för 1990-talet* (SOU 2001:79), som överlämnades i oktober 2001, konstaterar kommittén att ensamstående mödrar är en särskilt utsatt grupp. Framför allt gäller detta försörjningssidan där de ensamstående mödrarna hade en betydligt sämre situation vid 1990-talets slut än vid dess början. Detta skall enligt kommittén ses

mot bakgrund av att denna grupp redan vid ingången av 1990-talet hade sämre inkomster, större försörjningsproblem, högre arbetslöshet och lägre löner än befolkningen i övrigt. Utrikes födda är en annan grupp som har haft stora svårigheter på arbetsmarknaden under 1990-talet. Även beträffande ungdomar redovisas en problematisk utveckling. Kommittén anför att de skillnader som finns mellan olika grupper i samhället, och de förskjutningar av olika välfärdsresurser i samhällsstrukturen som 1990-talet resulterat i, är en viktig del av de utmaningar som socialpolitiken står inför.

Den tidigare nämnda *Familjeutredningen* ägnar i sitt slutbetänkande *Ur fattigdomsfällan* särskild uppmärksamhet åt situationen för ensamstående föräldrar. Kommittén föreslår bl.a. ett familjepolitiskt behovsprövat stöd till ensamföräldrar, som skall medge att de under några år satsar på utbildning för att kunna få bättre fotfäste på arbetsmarknaden. Betänkandet är under beredning i Regeringskansliet.

Socialstyrelsen avlämnade våren 2001 *Social rapport 2001*. I rapporten konstateras att unga kvinnors etableringsprocess försämrades dramatiskt under 1990-talet. Framför allt ensamstående mödrar hade en signifikant högre risk än andra att ha frekventa arbetslöshetsproblem i slutet av decenniet. Socialstyrelsen påpekar vidare att bland de grupper som blev fattiga under 1990-talet märks framför allt nyanlända invandrare, ensamstående med barn samt andra med svag anknytning till arbetsmarknaden samt att dessa grupper även har haft svårast att ta sig ur fattigdom. De grupper som i störst utsträckning kan betraktas som utsatta, dvs. har problem på flera områden samtidigt, är ungdomar, ensamstående föräldrar samt utrikes födda.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att ensamstående mödrar, ungdomar och utrikes födda framhållits som särskilt utsatta grupper i flera olika sammanhang. De drabbades hårt av den ekonomiska krisen och besparingarna under 1990-talet även om de senaste årens återhämtning med ökad sysselsättning och ekonomiska reformer har gynnat även dessa grupper. Målet för den sociala omsorgen, såsom det formulerats i budgetpropositionen, är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt att stärka skyddet för utsatta barn. Utskottet utgår från att de analyser som gjorts såväl av Kommittén Välfärdsbokslut som av Socialstyrelsen kommer att utgöra viktiga underlag för regeringens fortsatta överväganden av hur välfärden kan förbättras för utsatta grupper. Även kommande förslag mot bakgrund av Familjeutredningens slutbetänkande bör kunna stärka utsatta gruppers ekonomiska situation. Motionerna So322 (s), So328 (kd) yrkande 3, So346 (v) och So348 (c) får anses i huvudsak tillgodosedda.

Familjehem

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om att se över och förbättra villkoren för familjehemmen med hänvisning till flera pågående utredningar på området. Jämför reservation 22 (kd).

Motioner

I *motion So317 av Mikael Oscarsson (kd)* begärs ett tillkännagivande om nödvändigheten av en översyn av villkoren för svenska familjehem. Motionären anför att det råder brist på familjehem samt att familjehemsvård därför måste betraktas som ett arbete med en rimlig lön och med någon form av anställningstrygghet.

I *motion So413 av Ulla-Britt Hagström och Rosita Runegrund (kd)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om att uppdraget som familjehem bör godkännas som ett arbete med rätt till social, ekonomisk och arbetsrättslig trygghet.

I *motion So262 av Marianne Andersson (c)* begärs tillkännagivanden dels om barns rätt till stabila vuxenrelationer (*yrkande 1*), dels om behovet av en översyn av villkoren för familjehem (*yrkande 2*). Motionären anser att en översyn bör göras i syfte att förbättra villkoren, minska institutionsplaceringarna och ge barn i behov av samhällsomsorg en bättre tillvaro och en bättre framtid.

Bakgrund

Socialministern besvarade den 2 maj 2001 en interpellation om familjehemmens villkor. Ministern anförde bl.a. följande:

Familjehemmen gör en värdefull insats inom socialtjänstens område när det gäller att ge vård och fostran till barn och ungdomar som inte kan bo i det egna hemmet. Ett familjehem arbetar på uppdrag av kommunen, och uppdraget är knutet till den person som kommunen bedömt vara lämplig för uppdraget att ta hand om ett särskilt barn. Familjehemsuppdraget är lika lite som ett vanligt föräldraskap ett förvärvsarbete. Det arbete som familjehemmet utför bygger på helt andra premisser än vad som normalt förknippas med lönearbete. Verksamheten som familjehemsförälder räknas inte som arbete i arbetslöshetsförsäkringens mening och ger inte inträde i en arbetslöshetskassa. Arbetsdomstolen har funnit att fosterföräldrar inte ska ses som arbetstagare. Motiveringen till detta var att fosterföräldrar i de allra flesta avseenden så långt det är möjligt ska träda i de biologiska föräldrarnas ställe. Fosterföräldrar jämföras t.ex. med föräldrar i olika författningar, t.ex. barnbidrag, bostadsbidrag, föräldrapenning och förvärvsavgifter.

Det är i dag fullt möjligt för familjehemsföräldrar som vill bedriva familjehemsverksamhet yrkesmässigt att söka tillstånd hos länsstyrelsen att bedriva hem för vård eller boende.

Enligt uppgift genomför Svenska Kommunförbundet för närvarande en översyn av sina rekommendationer till kommunerna om ersättning till familjehem.

Inom Näringsdepartementet pågår en studie om utvecklingen av företags- och anställningsformer i gränslandet mellan egenföretagare och anställning och om eventuella problem som uppkommer vid tillämpningen av reglerna i de sociala trygghetssystemen. I denna undersökning studeras också problematiken gällande ersättningsrätten för dem som får arvodet och som inte betraktas som anställda, som exempelvis familjehemsföräldrar. När studien slutförts får regeringen överväga om det finns anledning att göra någon ändring i familjehemmens ställning i trygghetssystemen.

Enligt uppgift från *Näringsdepartementet* kommer den ovannämnda studien att presenteras under februari månad 2002 samt publiceras i Ds-serien.

Från *Svenska Kommunförbundet* har inhämtats att förbundet beräknar avsluta arbetet med översynen av rekommendationerna om ersättning till familjehem under våren 2002.

Riksdagens revisorer har genomfört en förstudie om vården av unga och vården av missbrukare (*förstudie 2000/01:19*). I studien beskrivs bl.a. att det är svårt att rekrytera familjehem och att allt färre av de barn och unga som placeras i vård utanför hemmet får vård i familjehem. Revisorerna ansåg mot bakgrund av vad som framkommit i förstudien att det fanns anledning att följa upp utvecklingen inom familjehemsvården under 1990-talet. En granskning pågår för närvarande och en rapport planeras bli klar i maj 2002.

Utskottets ställningstagande

Familjehemmens villkor utreds för närvarande av såväl Näringsdepartementet som Svenska Kommunförbundet och Riksdagens revisorer. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte ta något initiativ i frågan i avvaktan på resultatet av dessa studier. Motionerna So262 (c) yrkandena 1 och 2, So317 (kd) och So413 (kd) avstyrks därmed.

Kompetens och kvalitet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om bl.a. kvalitet i socialtjänstens utredningar, medborgarvittne, sociala förtroendenämnder, legitimering av socionomer och om HBT-kompetens inom socialtjänsten. Utskottet hänvisar bl.a. till Socialstyrelsens arbete med att genomföra en strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten och anser att resultatet av de pågående insatserna på området bör avvaktas.

Jämför reservationerna 23 (mp) och 24 (v, mp).

Motioner

I *motion L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp)* begärs ett tillkännagivande om att de som verkar inom socialtjänsten bör ha kompetens i HBT-frågor (*yrkande 28*). Enligt motionärerna bygger socialtjänsten i dag på en heterosexuell norm.

I *motion So424 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om en tydlig lagstiftning som reglerar utredningsförfarandet i socialtjänsten (*yrkande 1*). Motionärerna anför att det måste vara mycket hög kvalitet på utredningar som drastiskt kan förändra människors hela liv. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om legitimering av socionomer (*yrkande 2*). Motionärerna begär också ett tillkännagivande om lagstadgad rätt till medborgarvitne eller stödperson vid kontakt med socialtjänsten samt vid rättsliga förhandlingar (*yrkande 3*). I *yrkande 4* begärs ett tillkännagivande om att inrätta sociala förtroendenämnder där enskilda kan framföra klagomål eller få information. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om att det bör inrättas en social ansvarsnämnd där fel och försummelser inom socialtjänsten kan anmälas (*yrkande 5*). I motionen begärs också ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en tvärpolitisk kommitté med uppdrag att utveckla socialtjänsten (*yrkande 6*). Slutligen begärs ett tillkännagivande om att den enskilde skall ha rätt att byta socialsekreterare (*yrkande 7*).

I *motion So510 av Ulla Wester m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om att kvalitetssäkra det sociala arbetet genom att införa statlig reglering. Införande av legitimation skulle höja såväl klientsäkerheten som yrkets status, menar motionärerna.

Bakgrund och tidigare behandling

I *proposition 2000/01:80* med förslag till ny socialtjänstlag (s. 111–115) förklarade regeringen sin avsikt att ge *Socialstyrelsen* i uppdrag att påbörja genomförandet av en strategi för nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten samt att avsätta sammanlagt 50 miljoner kronor för detta ändamål under treårsperioden 2001–2003. Regeringen anförde i propositionen att det bör tas ett samlat grepp kring kunskapsläget inom socialtjänsten samt att det ytterst är en rättvise- och rättssäkerhetsfråga för de mest utsatta grupperna i samhället.

Socialstyrelsen skall avrapportera uppdraget senast den 1 april 2004.

Senast i *betänkande 2000/01:SoU18* behandlade utskottet motioner om kunskap och kompetens inom socialtjänsten, varav bl.a. likalydande yrkanden som i den här aktuella motionen So424 (mp). Utskottet delade regeringens uppfattning att det bör tas ett samlat grepp om kunskapsläget inom socialtjänsten och såg därför mycket positivt på satsningen för att genomföra en särskild strategi för nationellt stöd för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten. Utskottet påpekade att Socialstyrelsens program för hur stödet bör utformas innehåller ett antal förslag som berör det praktiska sociala arbetet, utbildningarna och forskningen. Bland annat bör varje kommun utforma en egen

strategi för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten, men även nationella riktlinjer bör utarbetas. Utskottet ansåg att utfallet av den nämnda satsningen bör avvaktas och avstyrkte därför motionsyrkandena (s. 49; res. kd, c resp. mp).

Utskottet avstyrkte vidare en motion om rätten att byta socialsekreterare. Utskottet delade motionärernas uppfattning att det är viktigt att den enskilde känner förtroende för sin socialsekreterare och att det kan finnas skäl att låta någon annan handläggare ta över ett ärende. Någon ovillkorlig rätt för den enskilde att byta socialsekreterare kunde dock utskottet inte ställa sig bakom (s. 49; res. mp).

I de av riksdagen godkända *betänkandena 2000/01:SoU13 och 2001/02:SoU1* behandlades senast motionsyrkanden om olika HBT-frågor. I det förstnämnda betänkandet, vartill hänvisas, ges en bred bakgrundsredovisning. Motionerna avstyrktes med följande motivering: (s. 31 f.; res. v+mp resp. fp):

Utskottet vidhåller att det behövs kraftfulla åtgärder för att på alla områden motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering p.g.a. sexuell läggning. — — — Utskottet ser positivt på regeringens nyligen framlagda handlingsplan mot bl.a. homofobi och diskriminering. I planen redogörs bl.a. för de åtgärder som vidtagits för att höja personalkompetensen på området och för att motarbeta sexuell diskriminering. Regeringen avser också att återkomma i vissa frågeställningar bl.a. när det gäller transsexuella. Vidare pågår arbete bl.a. för att stärka grundlagsskyddet mot diskriminering p.g.a. sexuell läggning samt även det straffrättsliga skyddet vad avser homosexuella. Regeringen är således medveten om att problem i dag finns på området och söker finna lösningar på vissa av dessa. Utskottet förutsätter att regeringen fortsätter att närmare kartlägga övriga problem och då det är erforderligt lämnar förslag till hur dessa skall lösas. Motionerna — — — får anses åtminstone delvis tillgodosedda med det anförda.

I *budgetpropositionen för 2002* (prop. 2001/02:1, utg.omr. 9, s. 117) anføres att Socialstyrelsens och länsstyrelsernas tillsyn över socialtjänsten är ett viktigt instrument för att stärka rättssäkerheten och utveckla kvaliteten i socialtjänsten. Av Socialstyrelsens och länsstyrelsernas gemensamma rapport om den sociala tillsynen 2000 framkommer att socialtjänstens arbete med att utveckla kvaliteten fortsätter, ofta i samarbete med andra myndigheter och organisationer. Kommunerna arbetar bl.a. med att utveckla och införa metoder och system för att följa upp, säkra och utveckla kvaliteten. Det pågår också ett utvecklingsarbete för att effektivisera socialtjänsten, i syfte att fler människor skall få det stöd de behöver genom att få till stånd helhetslösningar. Tillsynen visar på behov av förbättring och utveckling inom flera områden. Ansvaret ligger främst på ansvariga huvudmän, dvs. kommunerna, men också Socialstyrelsen och länsstyrelserna har ett ansvar. På dem vilar bl.a. ansvaret att öka användbarheten av tillsynsresultaten, bl.a. genom att analysera resultaten och överväga behov av åtgärder för att komma till rätta med allvarliga brister. Regeringen anser det vara värdefullt att tillsynsmyndigheterna fortsätter att utveckla och förbättra formerna för tillsynen, vilket bör kunna ske inom ramen för befintliga resurser. Regeringen bedömer

vidare att det uppdrag som Socialstyrelsen har fått att utarbeta en strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten kommer att ha stor betydelse för utvecklingen inom socialtjänsten.

Länsstyrelserna och Socialstyrelsen har haft ett gemensamt regeringsuppdrag att utveckla kriterier för att bedöma kvalitet och bemötande inom socialtjänstens socialbidragshantering. Uppdraget redovisades i en rapport till regeringen i juni 2001. I rapporten presenteras en handlingsplan för att stödja kommunernas utvecklingsarbete. Länsstyrelserna föreslås få i uppdrag att under en treårsperiod följa arbetet i kommunerna, ta initiativ till erfarenhetsutbyte och i kommande årsrapporter dokumentera utvecklingen i länet.

Utskottets ställningstagande

Socialstyrelsen arbetar för närvarande med att genomföra den strategi för kunskapsutveckling inom socialtjänsten som finns redovisad i proposition 2000/01:80 med förslag till ny socialtjänstlag. Även inom ramen för Socialstyrelsens och länsstyrelsernas tillsynsarbete vidtas åtgärder för att stärka rättssäkerheten och utveckla kvaliteten i socialtjänsten. Utskottet anser att utfallet av det pågående arbetet på området bör avvaktas och avstyrker därmed motionerna So424 (mp) yrkandena 1–7 och So510 (s).

Utskottet vidhåller att det behövs kraftfulla åtgärder för att på alla områden motarbeta fördomar, okunskap och olika former av diskriminering på grund av sexuell läggning. Utskottet delar uppfattningen i motion L371 (v, s, c, fp, mp) yrkande 28 att det är viktigt att de som arbetar inom socialtjänsten har kompetens i HBT-frågor. Mot bakgrund av det arbete som pågår för att bl.a. öka kompetensen inom socialtjänsten bör dock riksdagen inte ta något initiativ på området. Motionen avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Allmänna utgångspunkter för socialtjänsten (punkt 1)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So350 yrkande 1 och 2001/02:So358 yrkande 5.

Ställningstagande

Den stora utmaningen för socialtjänsten inför framtiden måste, enligt vår uppfattning, vara att fokusera verksamheten på dem som är mest utsatta. Samtidigt måste människor utan allvarlig social problematik få förutsättningar att stå på egna ben. Det är ytterst olyckligt att en så stor andel av befolkningen i dag är klienter vid socialkontoren. Det påverkar deras självuppfattning negativt, föder en känsla av hjälplöshet och skapar i förlängningen bidragsberoende och utanförskap. Att 700 000 personer i arbetsför ålder saknar arbete är ett av de överlägset största sociala problemen. Om alla skall ges möjlighet till ett arbete måste arbetsmarknaden bli mer öppen och rörlig. Det handlar också om behovet av att ändra den traditionella, ineffektiva politiken gentemot de arbetslösa. Fokus skall ligga på vad den arbetslöse är bra på och vad hon eller han vill och kan åstadkomma. Ansvaret måste ligga på lokala myndigheter och organisationer eftersom de har bäst överblick och de bästa kontakterna på den lokala arbetsmarknaden. Flyktingar och andra som invandrat till Sverige måste ges möjlighet att ta ansvar för sin egen livssituation. Många av dem som uppbär socialbidrag är flyktingar eller invandrare som efter flera år i Sverige fortfarande inte fått fotfäste på arbetsmarknaden. Utbildning ökar möjligheterna för individen såväl att försörja sig som att på andra sätt ta ansvar för sin egen livssituation. Ett väl fungerande pluralistiskt utbildningssystem är huvudnyckeln till social rörlighet. Att göra det möjligt för människor med låga inkomster att få hushållskassan att gå ihop kräver att man inte beskattar dem så hårt att de behöver bidrag för att klara försörjningen. En naturlig princip borde vara att den som betalar skatt inte samtidigt skall behöva bidrag och att den som får bidrag inte skall behöva betala skatt. Så är det inte

i Sverige i dag. Vi menar att det alltid måste löna sig mer att arbeta än att uppbära ersättning och bidrag.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

2. Privatisering av socialtjänsten (punkt 2)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So358 yrkande 4 och avslår motion 2001/02:So456.

Ställningstagande

Vi anser det vara av största betydelse att våga släppa fram alternativa driftsformer även på de områden där detta fortfarande innebär att ny mark bryts. Det gäller inte minst inom socialtjänsten. På senare tid har det blivit allt vanligare att olika former av individinriktat utredningsarbete läggs ut på entreprenad. Den omedelbara bakgrunden är oftast att socialkontoren inte anser sig ha möjlighet att själva genomföra utredningarna på ett tillfredsställande sätt. Vi ser ett mycket stort reformbehov inom socialtjänsten för att den skall kunna utvecklas och de som är allra mest utsatta få rätt hjälp och stöd. Det handlar om att få förståelse, inte minst bland personalen, för ett arbetssätt där mindre tid tillbringas på socialkontoren och mera tid ute på fältet, för att ta sig an arbetet med de mest utsatta. Därför är det viktigt att kommunerna får pröva nya verksamhetsformer på detta område. Möjligheten att anlita tjänster utanför socialkontorens väggar är ett nödvändigt kompetenstillskott liksom viktig avlastning för att socialtjänsten skall få bättre möjligheter att fullfölja sina uppgifter. Det handlar exempelvis om adoptionsutredningar, skuldrådgivning och barnpsykiatriska utredningar. Var gränsen går för vad som är verklig myndighetsutövning och som därmed bara det offentliga får göra är oklart, trots JO:s uttalanden. Enligt vår mening bör en lagändring övervägas som tydligt avgränsar myndighetsbeslutet och ger möjlighet för mångfald inom övriga delar av verksamheterna.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

3. Privatisering av socialtjänsten (punkt 2)

av Ingrid Burman (v) och Rolf Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So456 och avslår motion 2001/02:So358 yrkande 4.

Ställningstagande

I alltfler kommuner har det blivit vanligt att socialtjänstutredningar läggs ut på privata konsulter och bolag. Dessa gör utredningar och lämnar förslag till åtgärder som socialtjänsten sedan använder i sin myndighetsutövning. Socialstyrelsen har i sina råd och anvisningar slagit fast att utredningsförfaranden är myndighetsutövning. Det kan därför vara olämpligt att hyra in privata utredare, eftersom det är oklart huruvida sekretesslagen och offentlighetsprincipen i full utsträckning gäller för dessa. Därtill är utredningsarbetet och kontakt- och behandlingsarbetet nära förknippade med varandra. Den private utredaren släpper dock kontakterna efter utfört arbete, vilket har negativa konsekvenser för kontinuiteten när det gäller uppföljningen. Vi anser att det föreligger stor risk för en utveckling som går stick i stäv med intentionerna i socialtjänstlagstiftningen. Vi tror att kunskapen ute i kommunerna varierar när det gäller hur och när man kan lägga ut ett utredningsuppdrag på entreprenad. Enligt vår mening måste rågången mellan lagligt och olagligt därför förtydligas. Regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att presentera förslag till en nationell norm för kommunernas sociala utredningsarbete. Detta skall i sin tur ge människor ökad rättssäkerhet och bevara den individuella integriteten.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

4. Riksnormen (punkt 3)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So350 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vi anser att det kommunala självstyret skall förstärkas, inte försvagas. Kommunerna skall själva få möjlighet att fastställa de lokala nivåerna för skäliga levnadskostnader. Eventuella överklaganden hos förvaltningsdomstolar skall bedömas med utgångspunkt från de kommunalt fastställda normerna. Socialtjänstlagen bör ändras på denna punkt. Ur det allmänna rättsmedvetandets synpunkt anser vi det för övrigt viktigt att det vid bedömningen av vad som är en skälig nivå görs en jämförelse med det ekonomiska utrymme för levnadsomkostnader som en person eller familj med låga inkomster har.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

5. Höjning av riksnormen (punkt 4)

av Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So301 och avslår motion 2001/02:So459.

Ställningstagande

Visserligen har riksnormen för barn och ungdomar höjts fr.o.m. i år men huvudprincipen om att barnbidraget räknas som inkomst vid beräkning av ekonomiskt bistånd kvarstår. En höjning av barnbidraget leder således till att socialbidragen sänks i motsvarande mån. Vi anser att regeringen bör göra en översyn av gällande biståndsregler i syfte att även familjer som behöver försörjningsstöd skall få del av viktiga välfärdsreformer.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

6. Barns tillgångar och inkomster (punkt 5)

av Ingrid Burman (v), Chatrine Pålsson (kd), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Kenneth Johansson (c) och Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So340 och avslår motionerna 2001/02:So603 yrkandena 1 och 2 och 2001/02:K284 yrkande 6.

Ställningstagande

För de ungdomar som lever i familjer som uppbär socialbidrag riskerar eventuell inkomst från feriearbete att reducera familjernas bidrag. Enligt Socialstyrelsen kan socialbidraget minskas med de hushålls- och boendekostnader som är barnets andel, om barnet har egna inkomster. Hur stor andel av inkomsten som barnet får disponera för egen räkning utan att den minskar den övriga familjens försörjningsstöd får varje kommun bestämma själv. Bestämmelserna skiljer sig kraftigt mellan olika kommuner. Vi anser att det strider mot barnkonventionen att barn nekas samma inkomstförbättring som andra barn på grund av att familjen uppbär socialbidrag. Enligt vår mening bör regeringen göra en översyn och Socialstyrelsen ta fram nya riktlinjer vad gäller feriearbetande tonåringars inkomster vid bedömning av familjers rätt till socialbidrag.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

7. Barns tillgångar och inkomster (punkt 5)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So603 yrkandena 1 och 2 och avslår motionerna 2001/02:So340 och 2001/02:K284 yrkande 6.

Ställningstagande

För många familjer som uppbär socialbidrag sänks socialbidraget om ungdomar i familjen arbetar. Inkomsten kan således varken bidra till att förbättra den unges egen ekonomi eller familjens. Ungdomarna i bidragsfamiljer lever i en redan utsatt situation och diskrimineras ofta som en följd av familjens begränsade resurser. Den diskriminerande effekten blir dubbel för de sommarjobbade ungdomar som bor i en kommun där lagstiftningen tolkas mindre generöst. Enligt min mening måste denna diskriminering motverkas. Andra grupper av barn som också bör uppmärksammas är de som antingen uppbär barnpension eller som har en förmögenhet som är ställd under förmyndare och därmed låst tills de är vuxna. De pengarna räknas in som barnens och därmed familjens inkomst trots att de inte utbetalas och inte är tillgängliga på många år. Följden av detta blir att underhållsstöd och bostadsbidrag kan minska eller upphöra på grund av barnens s.k. inkomst. Det kan inte vara rätt att barn som fått arva pengar som de inte har tillgång till förrän de är vuxna under sin uppväxttid skall få sämre ekonomiska villkor. Jag anser att kommunerna utifrån FN:s barnkonvention måste göra bedömningar av vad som är skälig levnadsnivå ur ett barnperspektiv och låta ungdomar i bidragsfamiljer behålla sina tillfälliga arbetsinkomster. Enligt min mening bör vidare regeringen se över hur kommunerna hanterar frågan om familjers socialbidrag och inkomster från ungdomars sommararbete, barnbidrag, barnpension och förmögenhet ställd under förmyndare.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

8. Ideella skadestånd (punkt 7)

av Ingrid Burman (v) och Rolf Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So384.

Ställningstagande

Vid beräkningen av ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen räknas ideellt skadestånd som inkomst och kan reducera rätten till försörjningsstöd. Däremot får inte utmätning ske av ideellt skadestånd. Vi anser det otillfredsställande att två lagstiftningar har så olika syn på hur ett ideellt skadestånd skall betraktas i förhållande till andra samhällsinsatser. Regeringen bör vidta de åtgärder som behövs för att tydliggöra det ideella skadeståndets ställning i förhållande till olika samhällsstöd och -ingripanden samt återkomma med nödvändiga förslag till regeländringar.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

9. Villkor för försörjningsstöd (punkt 8)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:Ub552 yrkande 3.

Ställningstagande

Kommunerna har enligt socialtjänstlagen rätt att begära motprestationer av ungdomar under 25 år samt av studenter som erhåller socialbidrag. Lagen tillkom i ett läge där många studenter tvingades ansöka om socialbidrag då konkurrensen om feriearbeten blivit allt hårdare. Motiven för att begära motprestationer av ungdomar är lättförståeliga då det handlar om att förhindra passivisering av ungdomarna. Detta gäller emellertid inte för studenter. Då de i många fall har sina studier att återvända till torde behovet av aktiveringsåtgärder vara begränsat. Socialtjänstlagen bör därför ändras så att studenter inte innefattas i möjligheten att begära motprestationer av socialbidragstagaren.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

10. Vistelsebegreppet enligt socialtjänstlagen (punkt 10)

av Chatrine Pålsson (kd) och Lars Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So289 och 2001/02:So367 samt avslår motionerna 2001/02:So259, 2001/02:So378, 2001/02:So405 och 2001/02:So585.

Ställningstagande

Det står klart att vissa kommuner som fungerar som ”sommarkommuner” har fått ökade kostnader på grund av vistelsebegreppet i socialtjänstlagen. I dag är situationen sådan att en semesterkommun utan förvarning kan bli tvungen att ordna omvårdnad till en person som är beviljad dygnetröst i sin hemortskommun. Detta innebär både stora kostnader för vistelsekommunen och att personalen riskerar att bli utsliten av all övertid. Vi anser att individen skall kunna röra sig obekymrat mellan kommunerna och få rätt till det beslutade stödet där han eller hon vistas. Hemortskommunen och vistelsekommunen måste dock planera vistelsen ihop med de personer det berör, så att god vård kan ges även under vistelsen i semesterkommunen. Vidare bör regeringen lägga fram förslag till hur kostnadseffekterna av socialtjänstlagens vistelsebegrepp kan mildras.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

11. Vistelsebegreppet enligt socialtjänstlagen (punkt 10)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So259 och 2001/02:So405 samt avslår motionerna 2001/02:So289, 2001/02:So367, 2001/02:So378 och 2001/02:So585.

Ställningstagande

Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Det är i dag inte ovanligt att den som beviljats hemsjukvård eller annan socialtjänst av sin hemkommun tillbringar tre till sex månader i sin sommarkommun, vilket ofta är mindre turistkommuner. Jag anser det viktigt att människor ges bästa möjliga förutsättningar att leva ett så normalt och rikt liv som möjligt och att det skall vara en självklarhet för en person som har behov av vård och omsorg att få möjlighet till rekreation på annan ort. Dock måste det anses orimligt att en kommuns behovsprövning får genomslag i en annan kommuns budget. I det hårda ekonomiska läge som många kommuner befinner sig i leder det till konflikter rörande resursfördelning mellan den fast boende befolkningen och de sommarboende, vilket är olyckligt. Det är också tveksamt om lagstiftaren räknade med denna form av livsstilsförändring som har skett de senare åren och som kommer att bli än mer aktuell framöver. Jag anser därför att socialtjänstlagen bör ses över i syfte att komma åt det av mig anförda problemet.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

12. Vård av missbrukare (punkt 12)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So275 yrkande 3 och 2001/02:So298 samt avslår motionerna, 2001/02:So319 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So371 yrkande 3, 2001/02:So396 yrkande 6, 2001/02:So401 yrkandena 1 och 3–5, 2001/02:So425 yrkande 1, 2001/02:So497 yrkande 9, 2001/02:So501 yrkande 16, 2001/02:So622 yrkande 4 och 2001/02:Ju326 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser att tvångsomhändertagande vid upprepat gravt alkoholmissbruk, som leder till ett asocialt beteende och risker för andra människor, skall kunna ske tillräckligt lång tid för att vården skall kunna ge resultat. Enbart avgiftning och allmän stödterapi leder ingenstans.

Samhällets sätt att ta hand om aggressiva missbrukare och att skydda deras närstående och anhöriga är enligt vår mening undermåligt. Våldsamma och påverkade kan människor tas om hand efter att ha brukat våld av ganska grovt slag mot närstående och anhöriga eller efter att ha hotat dem eller skadat dem tillhörig egendom. Efter bara några dagar återvänder missbrukaren hem till fortsatt missbruk, utan psykologstöd eller annat stöd, och misshandeln börjar ofta på nytt. Behovet av att undvika våld och övergrepp måste gå före intresset att skydda missbrukarens integritet och undvika hospitalisering. Vi anser att reglerna som skall hindra missbrukare från att genom våld, hot och andra kränkningar illa hantera sin omgivning måste skärpas, såväl när det gäller innehåll som tillämpning.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

13. Vård av missbrukare (punkt 12)

av Ingrid Burman (v) och Rolf Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So401 yrkandena 1

och 3 samt avslår motionerna 2001/02:So275 yrkande 3, 2001/02:So298, 2001/02:So319 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So371 yrkande 3, 2001/02:So396 yrkande 6, 2001/02:So401 yrkandena 4 och 5, 2001/02:So425 yrkande 1, 2001/02:So497 yrkande 9, 2001/02:So501 yrkande 16, 2001/02:So622 yrkande 4 och 2001/02:Ju326 yrkande 4.

Ställningstagande

Enligt vår mening har delar av beroendevården blivit eftersatta, både resursmässigt och i ett metodutvecklingshänseende. Det har inte minst varit en följd av kommunernas svåra ekonomiska situation. Enligt en rapport från SBU kan det inte dras några säkra slutsatser om värdet av institutionsplaceringar. För narkotikamissbrukare medför institutionsvården en effekt på social funktion och kvarstannande i vård, men effekten är övergående. Däremot kan bättre resultat uppnås för narkotikamissbrukare som också har en psykisk sjukdom och för hemlösa. Vi anser att det nu krävs en satsning i hela landet på beroendevården för att bevara och utveckla kvaliteten. Öppna vårdformer som arbetar ur ett helhetsperspektiv skall eftersträvas och insatser för barn och andra närstående intensifieras. Samtidigt som inriktningen skall vara mot öppna vårdformer så måste en del av beroendevården finnas i institutionsform för dem som i annat fall riskerar liv och hälsa eller saknar förmåga att ta till sig öppnare former. Den institutionella vården måste därför utvecklas på motsvarande sätt som den öppna.

En stor mängd människor med någon form av drogmissbruk har samtidigt en psykisk sjukdom, antingen som grundsjukdom eller som en följsjukdom av missbruket. Traditionellt har missbruket och den psykiska sjukdomen behandlats var för sig trots att all forskning visar att sjukdomarna måste behandlas samtidigt om det skall bli någon effekt. Människor med missbruksproblem och psykisk sjukdom är en av de mest utsatta grupperna i samhället. Vi anser därför att det bör ske en fördjupad analys av de undersökningar som gjorts för att utifrån dessa utforma förslag till åtgärder.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

14. Vård av missbrukare (punkt 12)

av Chatrine Pålsson (kd), Lars Gustafsson (kd) och Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 14. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So501 yrkande 16 och avslår motionerna 2001/02:So275 yrkande 3, 2001/02:So298, 2001/02:So319 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So371 yrkande 3, 2001/02:So396 yrkande 6, 2001/02:So401 yrkandena 1 och 3–5, 2001/02:So425 yrkande 1, 2001/02:So497 yrkande 9, 2001/02:So622 yrkande 4 och 2001/02:Ju326 yrkande 4.

Ställningstagande

Unga människor som påbörjat ett droganvändande måste snarast få vård, särskilt anpassad efter deras ålder. Vi ser mycket allvarligt på att allt fler vårdplatser läggs ned och att unga människor hänvisas till härbärgen.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

15. Vård av missbrukare (punkt 12)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 15. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So497 yrkande 9 och avslår motionerna 2001/02:So275 yrkande 3, 2001/02:So298, 2001/02:So319 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So371 yrkande 3, 2001/02:So396 yrkande 6, 2001/02:So401 yrkandena 1 och 3–5, 2001/02:So425 yrkande 1, 2001/02:So501 yrkande 16, 2001/02:So622 yrkande 4 och 2001/02:Ju326 yrkande 4.

Ställningstagande

Trycket på behandlingshemmen för barn och ungdomar med missbruksproblem har ökat. Jag vill därför framhålla vikten av att tillräckligt med platser skapas så att framför allt unga med drogproblem kan få hjälp. Kommunerna måste köpa det antal platser som krävs. Enligt min mening är det en kortsiktig och oklok politik att snåla på utgifterna om de pengar som används kan hindra att unga fastnar i en livslång drog- och brottskarriär.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

16. En könsneutral lag om vård av missbrukare i vissa fall (punkt 13)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 16. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So425 yrkande 3.

Ställningstagande

Enligt min mening är det märkligt att LVM-lagstiftningen beskriver missbrukaren som *han*. Eftersom missbruket är utbrett bland både kvinnor och män bör lagen justeras på den punkten. Lagen skall dessutom vara könsneutral.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

17. Öppna alkoholorådgivningar (punkt 14)

av Ingrid Burman (v) och Rolf Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 17. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So396 yrkande 5 och 2001/02:So401 yrkande 2.

Ställningstagande

SBU har i sin senaste rapport om vård och behandling av alkoholskador visat att alkoholskador kan förebyggas. Det är väl dokumenterat att s.k. miniintervention – att identifiera riskfylld konsumtion m.m. – leder till minskad alkoholkonsumtion och därmed minskade alkoholskador. Enligt SBU är det en enkel metod som dock inte används i den utsträckning som det finns behov av och möjlighet till. Även Alkoholkommissionen framhåller öppna alkoholorådgivningar som den främsta vårdformen för tidiga insatser och individuellt förebyggande arbete. Totalkonsumtionen av alkohol i Sverige ökar. Vi förutspår att den kommer att fortsätta att öka allteftersom den restriktiva alkoholpolitiken delvis överges. Mot den bakgrunden är det än mer angeläget med en väl utbyggd öppenvård i kommunerna. Vi anser att det bör utredas huruvida kommunerna i socialtjänstlagen bör åläggas att tillhandahålla öppna alkoholorådgivningar, motsvarande vad som i dag gäller för familjerådgivning. Eftersom förutsättningarna skiftar och regionala skillnader finns mellan kommunerna, kan det enligt vår mening vara fullt möjligt att mindre kommuner har en gemensam mottagning.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

18. Samverkan i missbrukarvården (punkt 15)

av Chatrine Pålsson (kd) och Lars Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 18. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So487.

Ställningstagande

I dagens system finns ett delat kostnadsansvar för vård och rehabilitering av narkotikamissbrukare mellan kommuner och landsting. Efter avslutad avgiftning, som betalas av landstinget, övergår kostnadsansvaret till kommunerna som i många fall och av olika skäl väljer att inte fortsätta rehabiliteringen på behandlingsenheten. Som vårdinsats blir avgiftningen därmed mer eller mindre bortkastad eftersom den inte följs upp med rehabilitering och individen därför oftast återfaller i sitt missbruk. Vi anser att en bättre samverkan mellan huvudmännen måste till för att lösa situationen. Förutom en effektivare vård och bättre behandlingsresultat skulle det medföra lägre kostnader för samhället i stort. Enligt vår uppfattning bör regeringen ge Socialstyrelsen i uppdrag att göra en översyn av hur kommuner och landsting samverkar kring vården och rehabiliteringen av personer som missbrukar alkohol och/eller narkotika.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

19. Kroppsvisitering vid LVM-hem (punkt 16)

av Chris Heister (m), Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars Gustafsson (kd), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 19. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So614 yrkande 1.

Ställningstagande

Den som vårdas enligt LVM får underkastas kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, dvs. endast en yttre granskning av kroppen och inte exempelvis kontroll av kroppens hålrum. Enligt Statens institutionsstyrelse, SiS, inträffar det främst på kvinnoinstitutionerna varje år flera fall där intagna smugglar in injektionssprutor och narkotika i kroppen. Smutsiga injektionssprutor har i upprepade fall använts för hot mot personalen. SiS ser allvarligt på problemet eftersom det äventyrar både vårdens genomförande och personalens rättmätiga krav på en säker arbetsmiljö. Trots att LVM är en vårdlag och att en kroppsvisitation är integritetskränkande måste detta ställas mot säkerhet och möjligheter att erbjuda en effektiv vårdinsats. Enligt vår mening är själva tvånget i vården i sig den stora integritetskränkningen. Vi anser att regeringen bör lägga fram förslag om ett tydligt avgränsat tvångsmedel för att förhindra att det inom ramen för främst LVM kan smugglas in tillhyggen eller vapen som skapar säkerhets- och otrygghetsproblem.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

20. Förutsättningar för vård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (punkt 17)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 20. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So425 yrkande 4.

Ställningstagande

Enligt 4 § första stycket 3 LVM kan tvångsvård beslutas om missbrukaren t.ex. kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående. Jag anser att lagen givetvis måste skydda alla som kan riskera att skadas av en missbrukare och att nämnda lagrum därför bör ha följande eller snarlik lydelse: "kan befaras komma att allvarligt skada sig själv *eller någon annan*." Regeringen bör återkomma med förslag till en sådan ändring.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

21. Utsatta grupper (punkt 21)

av Ingrid Burman (v), Chatrine Pålsson (kd), Rolf Olsson (v) och Lars Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 21 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 21. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So328 yrkande 3 och 2001/02:So346 samt avslår motionerna 2001/02:So322 och 2001/02:So348.

Ställningstagande

Till de största förlorarna under 1990-talet hör de ensamstående mödrarna. Denna grupp är mer än någon annan beroende av offentliga transfereringar för sin försörjning. Undersökningar visar också att ensamstående föräldrar har cirka hälften så stor chans att få ett arbete jämfört med sammanboende föräldrar. De mår sämre, både psykiskt och fysiskt och de ser mer negativt på framtiden än sammanboende. De ensamma mammorna tillhör också den grupp i samhället som lever under ökad utsatthet för våld och hot om våld. Den sammantagna bilden visar att ensamstående mödrar och deras barn lever under generellt sämre villkor än någon annan grupp i samhället. Vi anser det viktigt att det görs en djupgående strukturell analys av de ensamstående mammornas situation och villkor. Grunden i denna analys måste bygga på en helhetssyn, som utgår från att det handlar om flera samverkande politikområden, där socialpolitik, utbildningspolitik, bostadspolitik, arbetsmarknads- och skattepolitik är några centrala delar. Enligt vår mening bör regeringen återkomma

med en strukturell analys och ett samlat politiskt handlingsprogram som syftar till att förbättra situationen för ensamstående mödrar. I handlingsprogrammet kan ingå att initiera gruppverksamheter för unga, lågutbildade och arbetslösa mödrar samt att utarbeta individuella framtidsplaner där studie- och yrkesinriktning ingår.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

22. Familjehem (punkt 22)

av Chatrine Pålsson (kd) och Lars Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 22. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So317 och 2001/02:So413 samt avslår motion 2001/02:So262 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Från många håll hörs signaler om att det råder brist på familjehem. Gamla familjehem används till bristningsgränsen och nyrekryteringen är svår. Det är av allmänt samhällsintresse att åtgärder vidtas så att det även i framtiden finns möjlighet att rekrytera familjer som kan tänka sig att ta hand om fosterbarn. Enligt vår mening bör uppdraget som familjehem godkännas som ett arbete med rätt till social, ekonomisk och arbetsrättslig trygghet. För det första måste en rimlig lön utgå. Hemmen bör också kunna erbjudas kontraktering för ett bestämt antal placeringar om de har för avsikt att bedriva ett långsiktigt arbete. I sådana fall bör också rätt till a-kassa vid arbetslöshet finnas. Vidare skall utbildning både erbjudas och krävas. Eftersom reglerad arbetstid och semester inte kan finnas som vid vanliga arbeten måste avlastning kunna erbjudas vid behov. En lösning vore inrättandet av "centraler" för varje län snarare än att varje kommun sköter placeringarna. Dessa centraler skulle kunna samordna alla familjehem inom sitt upptagningsområde och sedan skulle kommunerna vara skyldiga att söka hem centralt. Urvalet av lämpliga familjehem skulle öka samtidigt som möjligheten för det enskilda hemmet att erhålla en placering också ökade. Grundstrukturen för utbildningsinsatser och rådgivning skulle samtidigt bli tydligare.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

23. Kompetens och kvalitet (punkt 23)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 23. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So424 yrkandena 1–4, 6 och 7 samt avslår motionerna 2001/02:So424 yrkande 5 och 2001/02:So510.

Ställningstagande

Socialtjänsten har en makt som i många fall överstiger polisens maktbefogenheter. Det är därför viktigt att socialtjänsten på samma sätt som polisen har en lagstiftning som reglerar hur en utredning skall gå till och vad den skall innehålla. Det måste vara mycket hög kvalitet på de utredningar som så drastiskt kan förändra människors hela liv.

Genom att införa en socionomlegitimation säkerställs att den som arbetar med mycket svåra ärenden har en grundläggande utbildning och erfarenhet av socialt arbete. Det är av yttersta vikt både för klienternas tillit och rättssäkerhet i deras kontakt med socialtjänsten, men också för den enskilde handläggaren som upplever säkerhet i sin yrkesutövning. Då de handhar en myndighetsutövning är också en legitimation ett kvalitetsinstitut för de ansvariga politikerna. Enligt min mening är systemet med auktorisation inte tillräckligt utan det behövs en statlig legitimering. Regeringen bör återkomma med förslag om detta.

Den som kallas till ett sammanträde hos en socialförvaltning och ställs inför en grupp socialtjänstemän känner sig många gånger liten, svag och utlämnad. Därför måste den som är kallad till ett sammanträde hos socialförvaltning, länsrätt eller kammarrätt alltid ha rätt att förutom advokat ha stöd av ett medborgarvitne eller annan stödperson. Rätten skall tydligt framgå av lagstiftningen.

Inom vården har det länge funnits förtroendenämnder, numera patientnämnder. Jag anser att det även behövs liknande nämnder när det gäller socialtjänstfrågor. De hjälpsökande eller de som av någon annan anledning har kontakt med socialtjänsten har i dag ingen instans dit de enkelt kan vända sig för att få information om sina rättigheter eller för att framföra sina klagomål. En social förtroendenämnd skulle kunna förbättra kontakten och förhållandet mellan klienterna och personalen inom socialtjänsten samt kunna fungera som en viktig säkerhetsventil. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag om att inrätta sociala förtroendenämnder.

En förtroendeingivande kontakt mellan socialsekreterare och dem som är föremål för socialtjänstens ingripande eller i behov av socialtjänstens stöd och hjälp är nödvändig för att resultatet av en insats skall bli godtagbar för alla parter. Jag anser därför att det skall vara en rättighet att få byta socialsekreterare för den som inte känner förtroende för den socialsekreterare som han eller hon tilldelats.

Enligt min mening behövs det omfattande förändringar för att utveckla socialtjänsten, så att kvaliteten förbättras och inflyandet ökar för alla som be-

rörs av socialtjänstens tjänsteutövning. Jag föreslår att regeringen snarast tillsätter en tvärpolitisk kommitté med uppdrag att utveckla socialtjänsten.

Vad jag nu anfört bör ges regeringen till känna.

24. HBT-kompetens (punkt 24)

av Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 24. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:L371 yrkande 28.

Ställningstagande

Socialtjänsten bygger i dag på en heterosexuell norm som vi vill ifrågasätta. Därför bör det ställas högre krav på vilken kunskap som socialtjänsten bygger sin verksamhet och fattar sina beslut på. Regeringen bör därför få i uppdrag att se till att de som verkar inom socialtjänsten har HBT-kompetens.

Vad vi nu anfört bör ges regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Vistelsebegreppet enligt socialtjänstlagen (punkt 10)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Lars Elinderson (m).

Vi anser att en äldrepeng bör införas. Den enskilde pensionären skall på samma sätt som i dag få en biståndsbedömning som berättigar till en viss nivå på hemtjänsten eller till en plats på ett äldreboende. Äldrepengens storlek bör vara den kostnadsbesparing som kommunen erhåller genom att en individ avstår från kommunalt driven äldreomsorg. Äldrepengen skall sedan användas för att betala den äldreomsorg som den enskilde väljer. På så sätt ges den enskilde ett större inflytande över sin livssituation. Genom att införa en äldrepeng enligt vårt förslag motverkas också problemet med att vissa kommuner, särskilt mindre turistkommuner, drabbas av höga kostnader till följd av att de är skyldiga att tillhandahålla hemtjänst m.m. till exempelvis sommargäster.

2. Våld mot kvinnor (punkt 11)

av Ingrid Burman (v) och Rolf Olsson (v).

När riksdagen fattade sitt beslut om kvinnofrid 1998 gavs en rad uppdrag åt olika myndigheter. En hel del har hänt som förbättrat arbetet med misshandlade kvinnor, men mycket återstår fortfarande. Så har t.ex. många av kommunerna, trots sitt särskilda ansvar att arbeta med att stödja och hjälpa misshandlade kvinnor, ännu inte arbetat fram de kommunala handlingsprogram som riksdagen förutsatte. Nödvändig fortbildning av berörda personalgrupper har inte genomförts i någon större omfattning. De olika högskoleexamina som skulle kompletteras med kunskap om kvinnomisshandel har ännu inte förändrats. Den nationella kristelefonen har inte inrättats trots att Socialstyrelsen utrett och lämnat förslag till regeringen om hur en sådan kan organiseras. Mycket har hänt på området sedan 1998, men det återstår en hel del att göra av det som riksdagen beslutade i sitt "kvinnofridsbeslut". Vi anser därför att regeringen bör följa upp och vidta de åtgärder som behövs för att genomföra besluten.

3. Vård av ungdomar (punkt 19)

av Kenneth Johansson (c).

Enligt min mening behövs det både metodutveckling och individuella vårdplaner samt en bättre uppföljning av dokumentationen för dem som döms till vård i socialtjänsten. Det behövs också en bättre och utökad samverkan mellan sociala myndigheter, Statens institutionsstyrelse, barn- och ungdomspsykiatri och domstolarna för att göra och följa upp vårdplanerna. Lagen om vård av unga behöver ses över. Det ser väldigt olika ut i olika kommuner, det ges olika signaler. Det behövs en ökad samsyn och ett klarare signalsystem. Begreppet ungdomstjänst måste få ett innehåll, annars får det inte avsedd effekt. Det är enligt min mening viktigt att ge ungdomarna tydliga signaler på vad som gäller, både för att förebygga och stävja ungdomsbrottligheten.

4. Familjehem (punkt 22)

av Kenneth Johansson (c).

Stabila vuxenrelationer är oerhört viktiga för alla barn och ungdomar. När familjen misslyckas och samhällets ansvar träder in måste detta vara utgångspunkten i bedömningen av åtgärder och eventuell samhällsplacering. För de barn som behöver omsorg utanför det egna hemmet under lång tid har familjehemsvården, då den fungerar bra, en klar fördel. Rekryteringen av familjehem blir dock allt svårare. Familjehemmen saknar ofta ett gediget stöd från socialtjänsten och de har oerhört dåliga ekonomiska villkor. Jag anser att det krävs en rad förändringar. Arvodshöjningen som aviserats av Svenska Kommunförbundet är bra men otillräcklig. Den måste kompletteras med lagstiftning om rätt att återgå till ordinarie anställning efter tjänstledighet för vård av barn, ökade medgivanden hos kommunerna om täckande av inkomstbortfall vid tjänstledighet för vård av placerat barn eller ungdom, bättre försäkringsskydd samt rätt till arbetslöshetsunderstöd då en eller flera placeringar upphör. Det är enligt min mening dags för en ordentlig översyn av familjehemmens villkor i syfte att förbättra dessa, minska institutionsplaceringarna och ge barn i behov av samhällsomsorg en bättre tillvaro och en bättre framtid. Regeringen bör initiera en sådan översyn i samarbete med Kommunförbundet.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ till att förändra lagen om ekonomiskt bistånd så att barns inkomster inte ingår i beräkningsunderlaget för det ekonomiska biståndet

2001/02:Ju324 av Margareta Viklund och Ulla-Britt Hagström (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samhällets resurser samordnas för att hjälpa och stödja utsatta kvinnor.

2001/02:Ju326 av Britt-Marie Lindkvist och Christina Nenes (s):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om konsekvenserna av att antalet intagna i missbruksbehandling på institution eller familjevård halverades under 1990-talet.

2001/02:Ju396 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en stödperson till den misshandlade kvinnan.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att invandrarkvinnornas situation särskilt skall beaktas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vård och behandling för män som misshandlar kvinnor.

2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp):

28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de som verkar inom socialtjänsten har kompetens i HBT-frågor.

2001/02:So235 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

- Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statens ansvar för personer som ankommer till Stockholm-Arlanda flygplats och som blir föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen, lagen om vård av unga och lagen om vård av missbrukare.

2001/02:So240 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av avlösarservice.

2001/02:So243 av Henrik S Järrel (m):

1. Riksdagen beslutar att upphäva 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453).
2. Riksdagen beslutar att ändra 5 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) så att funktionshindrade och deras anhöriga garanteras rätt till avlösning.

2001/02:So259 av Åsa Torstensson och Gunnel Wallin (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av socialtjänstlagen.

2001/02:So262 av Marianne Andersson (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barns rätt till stabila vuxenrelationer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av översyn av villkoren för familjehem.

2001/02:So275 av Chris Heister m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tvångsomhändertagande av alkoholmissbrukare.

2001/02:So289 av Ingvar Svensson (kd):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag för att mildra kostnadseffekterna av socialtjänstlagens vistelsebegrepp vad gäller hemtjänst för de kommuner som har hög andel fritidsboende med hemvist i annan kommun.

2001/02:So298 av Lennart Fridén (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skärpta regler till skydd för anhöriga och närstående till omhändertagna missbrukare utarbetas.

2001/02:So301 av Yilmaz Kerimo (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder som syftar till att barnfamiljer med behov av försörjningsstöd också får del av förbättrade barnbidrag.

2001/02:So317 av Mikael Oscarsson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nödvändigheten av en översyn av villkoren för svenska familjehem.

2001/02:So319 av Magnus Jacobsson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en nationell garanti för vård av missbrukare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att låta utreda konsekvenserna av kommunala besparingar för missbrukarvården.

2001/02:So322 av Yilmaz Kerimo m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att särskilt uppmärksamma utvecklingen av beroendet av socialbidrag i storstadsområden.

2001/02:So328 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att som förebyggande insats initiera gruppverksamheter för unga, lågutbildade och arbetslösa mödrar till hjälp för återuppbyggnad av självförtroende och att utarbeta individuella framtidsplaner där studie- och yrkesinriktning ingår.

2001/02:So340 av Birgitta Carlsson m.fl. (c, s, v, kd, fp, mp):

Riksdagen begär att regeringen gör en översyn så att nya riktlinjer kan tas fram av Socialstyrelsen vad gäller feriearbetande tonåringars inkomster vid bedömning av familjers rätt till socialbidrag.

2001/02:So346 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen återkommer med en strukturell analys och ett samlat handlingsprogram som syftar till att förbättra situationen för ensamstående mödrar.

2001/02:So348 av Rigmor Stenmark (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett projekt för att komma till rätta med ungdomars avsaknad av bostad och arbete.

2001/02:So350 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en grundlig omprövning av socialbidragens syfte, roll och utformning bör komma till stånd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunerna själva skall få fastställa socialbidragsnormen.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i socialtjänstlagen beträffande överklagande av beslut om bistånd hos allmän förvaltningsdomstol i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:So358 av Bo Lundgren m.fl. (m):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nya driftsformer i socialtjänsten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialpolitiken skall vara ett instrument för att bryta utanförskap och bidagsberoende.

2001/02:So367 av Rosita Runegrund (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vård i vistelsekommun.

2001/02:So371 av Anne-Katrine Dunker och Ewa Thalén Finné (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vården.

2001/02:So374 av Gunnel Wallin (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det behövs både metodutveckling och individuella vårdplaner och en bättre uppföljning av dokumentationen för dem som döms till vård i socialtjänsten.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det behövs en bättre och utökad samverkan mellan sociala myndigheter, Statens institutionsstyrelse, barn- och ungdomspsykiatri och domstolarna för att göra och följa upp vårdplanerna.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det behövs en översyn av lagen om vård av unga och samhällstjänstbegreppet.

2001/02:So378 av Lennart Nilsson och Märta Johansson (s):

Riksdagen beslutar om ändring av socialtjänstlagen i enlighet med vad i motionen anförs.

2001/02:So384 av Lennart Axelsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ideella skadestånds påverkan på socialbidrag.

2001/02:So387 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avlastning.

2. Riksdagen beslutar att upphäva 5 kap. 10 § socialtjänstlagen.

2001/02:So396 av Rolf Olsson m.fl. (v):

5. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för att i socialtjänstlagen ålägga kommunerna att tillhandahålla öppna alkoholrådgivningar.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om metodutveckling och kvalitetsarbete inom alkoholvården.

2001/02:So401 av Rolf Olsson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om beroendevårdens utveckling.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införandet av kommunal alkoholrådgivning.
3. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för en fördjupad analys om drogmissbruk i kombination med psykisk sjukdom.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvecklad forskning, uppföljning och analys med ett uttalat genusperspektiv, av LVM- och LVU-vården.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behov av fortsatt forskning.

2001/02:So405 av Lena Ek och Margareta Andersson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om betalningsansvar för vistelsekommun enligt socialtjänstlagen.

2001/02:So413 av Ulla-Britt Hagström och Rosita Runegrund (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppdraget som familjehem bör godkännas som ett arbete med rätt till social, ekonomisk och arbetsrättslig trygghet.

2001/02:So424 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en tydlig lagstiftning som reglerar utredningsförfarandet i socialtjänsten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om legitimering av sacionomer.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätt till medborgarvittne eller stödperson vid kontakt med socialtjänsten samt vid rättsliga förhandlingar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta sociala förtroendenämnder.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en social ansvarsnämnd.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en kommitté för att utveckla socialtjänsten.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätten att byta socialsekreterare.

2001/02:So425 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att kartlägga situationen för den enskilde och dennes anhöriga inom missbruksvården.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att LVM bör göras könsneutral.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att LVM även skall komma i fråga för att skydda annan än missbrukaren eller närstående.

2001/02:So445 av Carina Ohlsson och Urban Ahlin (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av riksdagens ”kvinnofredsbeslut”.

2001/02:So456 av Rolf Olsson m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att se över lagstiftningen vad gäller socialtjänstens utredningar så att den enskildes integritet och rättssäkerhet tryggas.

2001/02:So459 av Tasso Stafilidis och Charlotta L Bjälkebring (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om höjning av socialbidragsnormen.

2001/02:So473 av Claes-Göran Brandin och Christina Nenes (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att genomföra en översyn av befintliga regler kring anhörigas situation inom missbrukarvården.

2001/02:So487 av Lars Gustafsson (kd):

Riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att låta göra en översyn av kommunernas och landstingens samverkan vid vården av narkotikamissbrukare.

2001/02:So497 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vård av unga missbrukare.

2001/02:So501 av Agne Hansson m.fl. (c):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av vård för ungdomar som använder droger.

2001/02:So510 av Ulla Wester m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kvalitetssäkra det sociala arbetet genom att införa statlig reglering.

2001/02:So585 av Christer Skoog m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av införande av interkommunal ersättning vad avser hemtjänst vid boende i fritidshus.

2001/02:So603 av Kerstin-Maria Stalin (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunerna bör se över hanteringen av socialbidrag i förhållande till andra inkomster utifrån ett barnperspektiv.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av hur kommunerna hanterar frågan om familjers socialbidrag och inkomster från ungdomars sommararbete, barnbidrag, barnpension och förmögenhet ställda under förmyndare.

2001/02:So609 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

9. Riksdagen beslutar om ändring av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen enligt följande lydelse: "Socialnämnden *skall* genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder."

2001/02:So614 av Johan Pehrson (fp):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ett tydligt avgränsat tvångsmedel för att förhindra att det inom ramen för främst LVM kan smugglas in tillhyggen eller vapen som skapar säkerhets- och otrygghetsproblem.

2001/02:So622 av Margareta Viklund m.fl. (kd, m, v, c, fp, mp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att utvärdera missbrukarvårdens resultat och behandlingsmetoder.

2001/02:Kr227 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konstnärerna och socialbidragen.

2001/02:Ub552 av Sofia Jonsson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ändring av socialtjänstlagen så att studenter ej skall innefattas i möjligheten att begära motprestationer av socialbidragstagare.